

11. ძალაუფლება და ლეგიტიმურობა¹

უკანასკნელი ცვლილების თარიღი: 10.12.2022

ამერიკელი პოლიტიკური ფილოსოფოსი რობერტ თალისი ძალაუფლების ცნების ანალიზს ამ სიტყვის მნიშვნელობის განხილვით იწყებს.² ინგლისურ ენაში სიტყვა „authority“ მრავალი მნიშვნელობის მქონეა. ის, შესაძლოა, აღნიშნავდეს კვალიფიციური ცოდნის ფლობას ამა თუ იმ სფეროში. მაგალითად, თუკი ჩვენ სატელევიზიო გადაცემაში ვხედავთ ექსპერტს, რომელიც გარკვეულ საკითხზე მსჯელობს, მაშინ ის სანდო წყაროდ (authority) მიიჩნევა. ითვლება, რომ მის მსჯელობას მოცემულ საკითხთან დაკავშირებით უფრო მეტი დამაჯერებლობა აქვს, ვიდრე არაექსპერტის მსჯელობას. ეს შემთხვევა შეიძლება შევადაროთ იმ ექიმის შემთხვევას, რომელიც თავის პაციენტს წამალს უნიშნავს. ამ შემთხვევაშიც ითვლება, რომ ექიმს აქვს სათანადო გამოცდილება და ცოდნა (რაც შესაბამისი ლიცენზიით დასტურდება), რაც მას უფლებას აძლევს, პაციენტს სამკურნალოდ კონკრეტული წამალი დაუნიშნოს. როდესაც ავტორიტეტული პირი (სიტყვა „authority“-ს გამოყენება ექსპერტული გამოცდილების აღსანიშნავად) განცხადებას აკეთებს (ან რალაცის გაკეთებისკენ მოგვიწოდებს), მიიჩნევა, რომ ის ფაქტი, რომ ამ ადამიანმა ეს განცხადება გააკეთა, უკვე საკმაოდ დამაჯერებელი მტკიცებულებაა საიმისოდ, რომ მან ჭეშმარიტება თქვა. ის გარემოება, რომ ამ ადამიანებს აქვთ **სპეციფიკური** ცოდნა და გამოცდილება, ხსნის იმ ფაქტს, თუ რატომ ითვლებიან ისინი ავტორიტეტებად მოცემულ სფეროში.

ამ სამყაროს შესახებ ჩვენი ცოდნის დიდი ნაწილი სწორედ ასეთი მსჯელობებისგან შედგება, მიიჩნევა თალისი. ჩვენ არ შეგვიძლია სამყაროს შემეცნება მხოლოდ ჩვენი რესურსებით, ამიტომაც ჩვენ სხვების ცოდნას, გამოცდილებას, მონაცემებს და ა.შ. ვეყრდნობით. ჩვენ უნდა **მივიღოთ** სხვების ცოდნა და გამოცდილება, როდესაც საკუთარ ცოდნას ვაყალიბებთ. ამრიგად, სხვა ადამიანების მიერ გაკეთებული განცხადებები ჩვენი რწმენების ნაწილი ხდება. მაგალითად, თუკი ჩვენ შეგვეკითხებიან ჩვენს აზრს კლიმატის ცვლილების შესახებ, ჩვენ დავიწყებთ სხვა პირების (დიდნილად, მეცნიერების) შრომებისა და მიგნებების დამონშებას. ჩვენ არ გვაქვს სათანადო რესურსები იმისთვის, რომ კვლევა ჩვენ თვითონ ჩავატაროთ. ამის ნაცვლად, სხვების კვლევებს ვემყარებით. უფრო მეტიც, ჩვენ მათი კვლევის შედეგებს ფაქტებად მივიჩნევთ. რა თქმა უნდა, ეს შესაძლოა, საფრთხის შემცველიც იყოს, რადგან ის პიროვნება თუ ჯგუფი, რომელსაც ამა თუ იმ საკითხში ჩვენ ნდობას ვუცხადებთ, შესაძლოა, უბრალოდ ცდებოდეს, ან განზრახ ავრცელებდეს არასწორ ინფორმაციას.

¹ იხ. Robert B. Talisse, *Engaging Political Philosophy. An Introduction*. New York / London: Routledge, 2016, გვ. 66 და შმდ.

² ასეთი განხილვა საჭიროა, რადგან „authority“ ქართულად შეიძლება ითარგმნოს როგორც „ხელისუფლება“, „ძალაუფლება“, „ავტორიტეტი“, „უფლებამოსილება“. იხ. <https://dictionary.ge/ka/word/authority/> მოცემული თავისთვის ჩვენ ის ვთარგმნეთ როგორც „ძალაუფლება“. კონტექსტის შესაბამისად შესაძლებელია „ხელისუფლების“ გამოყენებაც, რადგან, როგორც ქვემოთ ვნახავთ, ხელისუფლება აცხადებს პრეტენზიას ძალაუფლების ფლობაზე და თან იმ ხარისხით, რომ ძალაუფლების გარეშე ხელისუფლებას ხელისუფლებად ვერც კი ჩავთვლით. თუმცა, იმთავითვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ „ძალაუფლებაში“ აქ ძალის ფლობა და მისი გამოყენება არ იგულისხმება (და რატომ, ეს ქვემოთ გამოჩნდება).

მიუხედავად ამისა, ექსპერტული/ავტორიტეტული ცოდნა მაინც მნიშვნელოვანია ჩვენთვის. კონკრეტულ საკითხში ავტორიტეტი/ექსპერტი შეიძლება შეცდეს, თუმცა ის მაინც ითვლება თავისი დარგის მცოდნედ. მაგრამ, თუკი ექსპერტი ხშირად ცდება, ან უხემ შეცდომას უშვებს, მას შესაძლოა, უკვე აღარ დაუჯერონ. უფრო უარეს შემთხვევაში კი მას ოფიციალურად ჩამოართმევენ ექსპერტის წოდებას (მაგალითად, ექიმისთვის ლიცენზიის ჩამოართმევის შემთხვევა). ამრიგად, ექსპერტულ ცოდნასთან მიმართებით მოცემული პირის ავტორიტეტი **პირობითია** და ის ექსპერტის უნარ-ჩვევების სათანადო დემონსტრირებაზეა დამოკიდებული.

შემდეგ თალისი განიხილავს სიტყვა „ძალაუფლების“ გამოყენების სხვა შემთხვევას. ნარწერა კარზე იუნყება: „მხოლოდ თანამშრომლებისთვის“ (Authorized Personnel Only). ეს იმას ნიშნავს, რომ ამ კარის გამოყენების **უფლება** მხოლოდ ადამიანთა გარკვეულ წრეს აქვს და მათ ეს **უფლება** შესაბამისმა უფლებამოსილმა პირმა **მიანიჭა**. ამ შემთხვევაში საერთოდ არაა აუცილებელი, რომ ეს უფლებამოსილი პირი რაიმე სფეროში ექსპერტი იყოს.

ამრიგად, ჩვენ განვიხილეთ სიტყვა „authority“-ს ორი მნიშვნელობა: 1. ექსპერტული ცოდნა/ავტორიტეტი და 2. უფლებამოსილება, რომ რაღაცის ნება დართო (უფლება მიანიჭო) სხვებს. **განსხვავება** მათ შორის ისაა, რომ პირველ შემთხვევაში, თუკი მე ექსპერტის მითითებებს არ დავემორჩილები, მე ამით მას ზიანს არ ვაყენებ. ასეთი ქმედება, შესაძლოა, არაგონივრული იყოს, თუმცა ვერ ვიტყვით, რომ ის **მორალურად არასწორია**. თუკი მე არ დავუჯერე ექსპერტს ეკონომიკაში, რომელიც ინფლაციის მიზეზებს ხსნის, ან თუნდაც ექიმს, რომელმაც მე წამალი დამინიშნა, ამით ეკონომიკის ექსპერტი, ან ჩემი ექიმი არ დაზარალდება. მათთან მიმართებაში ჩემი ქმედება მორალურად მცდარი არ იქნება. თუმცა, მეორე შემთხვევაში, როდესაც მე სხვების უფლებამოსილებებში შევიჭრები, მაშინ ჩემი ქმედება უკვე მორალურად არასწორი იქნება. მაგალითად, თუკი მე დავარღვევ წესს და შევალ იმ კარში, რომელიც მხოლოდ კომპანიის თანამშრომლებისთვისაა განკუთვნილი, მე ამით გარკვეულ ზარალს ვაყენებ მოცემულ კომპანიას.

თუმცა, ამ ორივე შემთხვევას **საერთო** აქვს ის, რომ ისინი ადგენენ, თუ როგორ **უნდა** მოვიქცე მე. **როგორც ექსპერტული ავტორიტეტი, ასევე, სხვებისთვის ნების დართვის უფლებამოსილება არ გულისხმობს უხეში ძალის (power) გამოყენებას**. ექიმი არ მაიძულებს დანიშნული წამლის მიღებას, ხოლო კარზე დანერილი აკრძალვა არ მიუთითებს სანქციაზე, რომელიც ამოქმედდება ჩემს წინააღმდეგ, თუკი ამ კარით ვისარგებლებ. იმ შემთხვევაშიც კი, თუკი კარს მიღმა არავინაა საკმარისად ძლიერი, რომ ძალის გამოყენებით გააძევონ იქ შესული პირი, კარის მიღმა მყოფთ, მაინც აქვთ **მორალური უფლება**, მოსთხოვონ უცხო პირს შენობის დატოვება. ანალოგიურად, წარმოიდგინეთ, რომ თქვენ თქვენი ახლობლის სახლში იმყოფებით წვეულებაზე. დავუშვათ, რომ წვეულების ერთ-ერთმა სტუმარმა ძვირადღირებული ლარნაკი გატეხა. სახლის მასპინძლისთვის ეს ლარნაკი ძვირფასი იყო და იგი ძალიან გაბრაზდა. მან შეცდომით ჩათვალა, რომ ლარნაკი თქვენ გატეხეთ და სახლის დატოვება მოგთხოვათ. ასეთ შემთხვევაში თქვენ **მორალურად ვალდებული** ხართ, დატოვოთ სახლი იმის მიუხედავად, რომ საერთოდ არ ხართ დამნაშავე. ამრიგად, თქვენ იძულებული ხდებით, დაემორჩილოთ მოთხოვნას, რომელიც არასწორად მიგაჩნიათ. თუმცა, მიუხედავად ამისა, თქვენ მაინც ემორჩილებით ამ მოთხოვნას (ამ მომენტს ყურადღება უნდა მივაქციოთ).

თალისის აზრით, ზემოთქმული იმას აჩვენებს, რომ ავტორიტეტი/ძალაუფლება ნორმატიულ განზომილებას მოიცავს. როდესაც ჩვენ მას არ ვემორჩილებით, ამით ამა თუ იმ კუთხით (მორალური) კრიტიკის ობიექტები ვხდებით. ავტორიტეტის/ძალაუფლების განხორციელების შემთხვევები **მოთხოვნების** შექმნას უკავშირდება. თუმცა, ზოგიერთ

შემთხვევაში ეს მოთხოვნები, შესაძლოა, საკმაოდ სუსტი იყოს. მედიცინის ექსპერტმა შესაძლოა, განაცხადოს, რომ მოცემული კომპანიის წამალი მავნებელია ჯანმრთელობისთვის. ეს განცხადება ქმნის ირიბ მოთხოვნას: „ნუ ენდობით მოცემული კომპანიის წამალს, რადგან მე ექსპერტი ვარ და ვიცი, რასაც ვამბობ!“ თუმცა, შესაძლოა, თქვენ საერთოდ არ გაინტერესებდეთ ეს წამალი, რადგან ჯანმრთელი ხართ. ასევე, შესაძლოა, კარზე იყოს წარწერა, რომელიც მის გამოყენებას კრძალავს, თუმცა თქვენ საერთოდ არ აპირებდეთ მის გამოყენებას. თუმცა, სხვა შემთხვევებში, ამ მოთხოვნებს, შესაძლოა, უფრო მეტი გავლენა ჰქონდეთ. მაგალითად, თქვენ შესაძლოა, არ ურჩიოთ თქვენს ახლობლებს იმ წამლის მიღება, რომლის მწარმოებელი კომპანიაც მედიცინის ექსპერტმა გააკრიტიკა, ან გააფრთხილოთ ადამიანი, რომელიც თქვენი აზრით, „არასწორი“ კარის გაღებას ცდილობს.

განვიხილოთ სხვა შემთხვევებიც. ჩვენ ყველამ ვიცით, რომ პოლიციას კანონის ფარგლებში ბევრი უფლებამოსილება აქვს. პოლიციის და სხვა ძალოვანი უწყებების წარმომადგენლებს შეუძლიათ ადამიანის დროებით დაკავება, გაჩხრეკა, მათი ქონების კონფისკაცია (მაგალითად, აეროპორტში), დაპატიმრება და უკიდურეს შემთხვევებში, ლიკვიდაციაც კი. გარდა ამისა, ჩვენ განუწყვეტლივ გვესმის ისეთი ფრაზები, როგორებიცაა „მთავრობის ძალაუფლება“, „კანონის ძალით“ და ა.შ.

ამ მაგალითებს წინა შემთხვევებისგან ის განასხვავებს, რომ უკანასკნელ შემთხვევაში, საბოლოო ჯამში, **სახელმწიფოსთან**, სახელმწიფო ინსტიტუტებთან და მის წარმომადგენლებთან მივდივართ. სახელმწიფოს უფლება აქვს, გარკვეულ ინდივიდებს მიანიჭოს ისეთი უფლებები, რომლებიც სხვა ინდივიდებს არა აქვთ. მხოლოდ სახელმწიფოს მიერ უფლებამოსილ პირს შეუძლია სხვა პირის კანონიერი დაპატიმრება. სხვა შემთხვევაში ასეთი ქმედება თავისუფლების უკანონო აღკვეთად ჩაითვლება. სახელმწიფოს არა მხოლოდ გააჩნია **ძალა** (power) ასეთი ქმედებების განსახორციელებლად, არამედ ის აცხადებს, რომ მას შესაბამისი **ძალა-უფლება**³ (authority) აქვს. ამრიგად, როდესაც ვსაუბრობთ **პოლიტიკურ ძალაუფლებაზე** (political authority), მხედველობაში გვაქვს ისეთი სახის ძალაუფლება, რომელზეც პრეტენზიას აცხადებენ სახელმწიფოები, მათი ინსტიტუტები და ამ ინსტიტუტების წარმომადგენლები.

ზოგიერთ შემთხვევაში პოლიტიკური ძალაუფლება ნების დამრთავ/უფლების მიმნიჭებელ ძალაუფლებას ჰგავს. როდესაც სახელმწიფოს შესაბამისი ორგანო ადგენს ქუჩებზე გადაადგილების სიჩქარეს მანქანებისთვის, ის ნებას რთავს მძღოლებს, გადაადგილდნენ გარკვეული დიაპაზონის სიჩქარით. სახელმწიფო, ასევე, ფუნქციონირების ნებართვას ანიჭებს გარკვეულ რესტორნებს და სხვა დაწესებულებებს. უმეტეს შემთხვევებში სახელმწიფოს ქმედებებს ასეთი ზოგადი სახე აქვს. სახელმწიფო ადგენს გარკვეულ პოლიტიკას და აყალიბებს ინსტიტუტებს, რომლებიც არეგულირებენ ინდივიდების ქცევას გარკვეული სტანდარტების დადგენით. ეს სტანდარტები განსაზღვრავენ, თუ რისი გაკეთებაა ნებადართული და თუ რა ითვლება აკრძალულად.

თუმცა, მსგავსება პოლიტიკურ ძალაუფლებასა და ნების დამრთავ/უფლების მიმნიჭებელ ძალაუფლებას შორის სწრაფად გაქრება, თუკი განვიხილავთ იმ ქმედებებს, რომელთა განხორციელების უფლებამოსილებაზეც სახელმწიფოები პრეტენზიას აცხადებენ. სახელმწიფოები მხოლოდ ნების დართვით როდი შემოიფარგლებიან. ისინი **მოთხოვნებს** აყენებენ და **განკარგულებებს** გასცემენ. ბევრ შემთხვევაში ეს განკარგულებები სხვა არაფერია, თუ არა **ბრძანებები**. მაგალითად, სახელმწიფო თქვენგან

³ მოცემულ შემთხვევაში ამ სიტყვას შეგნებულად ვნერ დეფისით, რათა ყურადღება გავამახვილო ძალაუფლების მორალურ განზომილებაზე.

გადასახადების გადახდას ითხოვს; სახელმწიფომ, ასევე, შესაძლოა, დათქმულ დროს სასამართლოში გამოცხადება მოგთხოვოთ. უფრო მეტიც, სახელმწიფოს შეუძლია, მოგთხოვით უნიფორმის ჩაცმა, იარაღის აღება, სხვების მოკვლა და საკუთარი სიცოცხლის საფრთხეში ჩაგდება. სახელმწიფოები არ შემოიფარგლებიან მხოლოდ ნებართვის გაცემით, ან რაიმეს აკრძალვით. ისინი მიგვითითებენ არა მხოლოდ იმას, თუ რისი გაკეთების უფლება გვაქვს, არამედ იმასაც გვეუბნებიან, თუ რა უნდა გავაკეთოთ. ასე რომ, **პოლიტიკური ძალაუფლება გაცილებით უფრო ფართო და მრავლისმომცველია, ვიდრე ნების დამრთავი ძალაუფლება.**

თუმცა, პოლიტიკურ ძალაუფლებას კიდევ აქვს ერთი საერთო მომენტი ნების დამრთავ ძალაუფლებასთან. პოლიტიკური ძალაუფლება, ნების დამრთავი ძალაუფლების მსგავსად, **მორალურ ვალდებულებებს** აწესებს. როდესაც სახელმწიფო სასამართლოში გიბარებთ, თქვენ **მორალურად ვალდებული** ხართ, რომ იქ დათქმულ დროს გამოცხადდეთ. როდესაც საპატრულო ეკიპაჟი გეუბნებათ, რომ მოძრაობა უნდა შეეწყვიტოთ და გზის სავალი ნაწილიდან გადახვიდეთ (ფრაზა „გადააყენე“, შესაძლოა, ნაცნობი იყოს თქვენთვის 😊), თქვენ მორალურად ვალდებული ხართ, რომ ასე მოიქცეთ. იმ შემთხვევაში, თუკი ბრძანებებს არ დაემორჩილებით, თქვენს წინააღმდეგ, შესაძლოა, გარკვეული სანქციები ამოქმედდეს (ჯარიმა, პატიმრობა და ა.შ.).

უნდა აღინიშნოს, მიიჩნევს თალისი, რომ **ისევე, როგორ ძალაუფლება განსხვავდება უბრალო ძალისგან, პოლიტიკური ძალაუფლებაც განსხვავდება პოლიტიკური ძალისგან.** პოლიტიკური ძალა — ეს არის სახელმწიფოს უნარი, უზრუნველყოს თქვენი მორჩილება. პოლიტიკური ძალის „ნიმუშია“ პოლიციის ხელბორკილები, დროებითი დაკავების იზოლატორები, ციხეები და ა.შ. ისინი საკმაოდ შთამბეჭდავად განასახიერებენ სახელმწიფოს ძალას, აიძულოს ადამიანები, იმოქმედონ მისი სურვილების შესაბამისად. სახელმწიფოს ძალის გამოვლინება არ შემოიფარგლება მხოლოდ დასჯით, დაპატიმრებით, ან უკიდურეს შემთხვევაში, ინდივიდის ლიკვიდაციით. სახელმწიფო მორჩილებას უზრუნველყოფს იმ **პოტენციური საფრთხითაც**, რომელიც მისი ბრძანებების შეუსრულებლობას მოჰყვება. იმისთვის, რათა საპატრულო ეკიპაჟის ბრძანებას დაემორჩილოს, ინდივიდისთვის არ არის აუცილებელი, რომ მას მაინცდამაინც ხელების გადაგრეხვისა და ხელბორკილების დადების მწარე გამოცდილება ჰქონდეს. იგი კარგად აცნობიერებს იმ **საფრთხეს, რომელიც მის დაუმორჩილებლობას შეიძლება მოჰყვეს** და ამიტომაც ემორჩილება ბრძანებას.

თუმცა, ძალა (power) არსებითად განსხვავდება ძალაუფლებისგან (authority). **სახელმწიფო მხოლოდ ძალაზე როდი აცხადებს პრეტენზიას. ის პრეტენზიას აცხადებს ძალაუფლების ფლობაზე.**

როდესაც სახელმწიფო აცხადებს, რომ მას აქვს ძალაუფლება, ის ამით აცხადებს, რომ მას განკარგულებებისა და ბრძანებების გაცემის **მორალური უფლება** აქვს: მას აქვს უფლება, თავისი განკარგულებებისა და ბრძანებების მეშვეობით ადამიანებს მორალური მოთხოვნები წაუყენოს. ამრიგად, პოლიტიკური ძალაუფლება მორჩილებას მორალურ ჭრილში მოითხოვს. მორჩილება იმით განსხვავდება უბრალო დათმობისგან, რომ მორჩილების შემთხვევაში მას თან სდევს იმის გაცნობიერება, რომ გაცემული ბრძანება საკმარისია იმისთვის, რათა მას დამორჩილდე. შესაძლოა, მე ვთვლი, რომ პოლიციელი შეცდომით მიმიჩნევს მძარცველად, რადგან მძარცველმა ჩემს გვერდით ერთი წუთის წინ გაირბინა. თუმცა, პოლიციელის ბრძანება საკმარისია იმისთვის, რათა გავჩერდე და მის მოთხოვნებს დავემორჩილო, რადგან მე ვაცნობიერებ, რომ მას ამ ბრძანების გაცემის უფლებამოსილება აქვს.

დამორჩილების შემთხვევაში ერთი ინდივიდი მეორე ინდივიდის ნებას ექვემდებარება. მოცემულ შემთხვევაში პოლიციის ოფიცერის ნება, რომ მე გავჩერდე, რომელიც მის ბრძანებაშია გამოხატული, გადანონის ჩემს ნებას იმის შესახებ, თუ როგორ მინდა, რომ მოვიქცე. შესაბამისად, **როდესაც სახელმწიფო პოლიტიკურ ძალაუფლებაზე აცხადებს პრეტენზიას, ის ამით აცხადებს, რომ ინდივიდები მორალურად ვალდებული არიან, დაემორჩილონ მის ბრძანებებს მაშინაც კი, თუკი ისინი მართებულად მიიჩნევენ, რომ სახელმწიფო ცდება.**

თუმცა, პოლიტიკური ძალაუფლება უფრო მეტია, ვიდრე უბრალოდ სახელმწიფოს მხრიდან ბრძანებების გაცემა და მოქალაქეების მხრიდან მზაობა – იმოქმედონ ბრძანებების შესაბამისად. სახელმწიფო პრეტენზიას აცხადებს არა მხოლოდ იმაზე, რომ ფლობს ძალას, რომლის მეშვეობითაც შეუძლია მოქალაქეების მორჩილების უზრუნველყოფა, არამედ თვლის, რომ მას **უფლება აქვს, მორჩილებაში ჰყავდეს მოქალაქეები.** სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, სახელმწიფო აცხადებს, რომ მას **მორალური უფლება აქვს**, თავის მოქალაქეებს მორჩილება მოსთხოვოს. უფრო მეტიც, რადგან სახელმწიფოს მორჩილების მოთხოვნის მორალური უფლება აქვს, მას, ასევე, უფლება აქვს, **დასაჯოს დაუმორჩილებლობა და დაემუქროს** დასჯით იმისთვის, რათა მორჩილება უზრუნველყოს. დაბოლოს, სახელმწიფო აცხადებს, რომ მას უფლება აქვს, **აიძულოს** თავის მოქალაქეებს მორჩილება, რათა მათ საკუთარი ნება სახელმწიფოს ბრძანებებს დაუმორჩილონ.

ზემოთქმულიდან ნათელია, რომ პოლიტიკური ძალაუფლება განსხვავებული სახის ძალაუფლებაა. თუმცა, აქედან ისიც ნათელია, რომ პოლიტიკური ძალაუფლება საკმაოდ დამაბნეველია, უფრო მეტიც, ის ალბათ, საკმაოდ პრობლემურიცაა. მაგრამ, ვიდრე პოლიტიკური ძალაუფლების პრობლემურ ბუნებას განვიხილავთ, საჭიროა, აღვნიშნოთ მისი კიდევ ერთი მახასიათებელი: სახელმწიფოები არა მხოლოდ აცხადებენ, რომ ისინი პოლიტიკურ ძალაუფლებას ფლობენ, არამედ ისინი იმასაც აცხადებენ, რომ მათ **მონოპოლია** აქვთ ასეთი სახის ძალაუფლებაზე. თქვენი სახელმწიფო პრეტენზიას აცხადებს თქვენი მორჩილების **ექსკლუზიურ** უფლებაზე და, ასევე, თქვენი იძულების ექსკლუზიურ უფლებაზეც. წარმოვიდგინოთ რაიმე სახის საზოგადოებრივი გაერთიანება, მაგალითად, წიგნების მოყვარულთა კლუბი. კლუბს აქვს თავისი წესები, რომლებიც არეგულირებენ შეხვედრების წარმართვას, პასუხისმგებლობების განაწილებას, გადანყვეტილებების მიღებას და ა.შ. დაუშვათ, რომ თქვენ კლუბის წევრი გახდით. კლუბის წესების დაცვა თქვენი წევრად ყოფნის წინაპირობაა. თუკი თქვენ რეგულარულად დაარღვევთ წესებს, მაშინ, შესაძლოა, კლუბიდან გაგრიცხონ. ამაზე უფრო „მძიმე“ სანქციის ამოქმედება თქვენთან მიმართებაში კლუბს არ შეუძლია. გარდა ამისა, კლუბის წევრობა სრულიად ნებაყოფლობითია: თქვენ საკუთარი ნებით განწევრიანდით კლუბში და უფლება გაქვთ, ნებისმიერ დროს დატოვოთ ის. უფრო მეტიც, თუკი თქვენ არ მოგწონთ კლუბის წესები, თქვენ შეგიძლიათ ახალი კლუბი დააარსოთ, სადაც თქვენთვის სასურველ წესებს ამოქმედებთ.

სახელმწიფოების შემთხვევაში ყველაფერი არსებითად განსხვავებულია, თვლის თალისი. თუკი თქვენ კანონს დაარღვევთ, შესაძლოა, დაისაჯოთ, თანაც საკმაოდ მკაცრად: მძიმე დანაშაულის შემთხვევაში, შესაძლოა, თქვენი ცხოვრების დიდი პერიოდი (ან მთელი სიცოცხლეც კი) ციხეში გაატაროთ (იმ სახელმწიფოებში კი, სადაც სიკვდილით დასჯა არსებობს, უფრო მძიმე განაჩენიც შეიძლება, გამოგიტანონ). თქვენ არ შეგიძლიათ, ერთ მშვენიერ დღეს გაიღვიძოთ, ადგეთ და თქვენს სახელმწიფოსთან ყოველგვარი კავშირი განწყვიტოთ; თქვენ ვერ შექმნით თქვენს საკუთარ სახელმწიფოს (კლუბის მსგავსად). შესაძლოა, ზემოთქმული თავისთავად ცხად ფაქტებად მიგაჩნიათ და ჩათვალოთ, რომ

მათი გამეორება ზედმეტიც კია, თუმცა ისინი აქ იმისთვის მოვიყვანეთ, რათა გვეჩვენებინა, რომ **როდესაც სახელმწიფო აცხადებს, რომ ის პოლიტიკურ ძალაუფლებას ფლობს, ეს იმას ნიშნავს, რომ სახელმწიფო პრეტენზიას აცხადებს ვრცელი, მომცველი ძალაუფლების გამოყენების ექსკლუზიურ უფლებაზე.** სახელმწიფო აცხადებს, რომ მას მორალური უფლება აქვს, გააკეთოს თქვენთან მიმართებაში ის, რისი გაკეთების უფლებაც თქვენთვის არც ერთ სხვა პიროვნებას ან სოციალურ ორგანიზაციას არა აქვს. სახელმწიფოს შეუძლია, **გაიძულოთ** ნევრად ყოფნა, **შეზღუდოს** თქვენი გასვლა მისი იურისდიქციიდან და **ხელი შეგიშალოთ** იმაში, რომ თქვენ სხვა სახელმწიფოს ნევრი გახდეთ. სახელმწიფო მხოლოდ იმას კი არ აცხადებს, რომ მას მონოპოლია აქვს ძალაუფლების გარკვეული ფორმების მიმართ, არამედ ის იმასაც ამტკიცებს, რომ თქვენ **კონკრეტული ვალდებულებები გაქვთ თქვენი** (და არა სხვა) **სახელმწიფოს მიმართ.** მაგალითად, ამით აიხსნება ის გარემოება, რომ თქვენ შეგიძლიათ, უღალატოთ მხოლოდ იმ სახელმწიფოს, რომლის მოქალაქეც ხართ. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ ჩვენ ზოგადად ვაღიარებთ იმას, რომ პოლიტიკური ძალაუფლების ფლობის გამო სახელმწიფოს შეუძლია, გააკეთოს ისეთი რამ, რისი გაკეთების უფლებაც არც ერთ კონკრეტულ პიროვნებას ან ორგანიზაციას არა აქვს. როგორც წესი, ჩვენ **ვაღიარებთ** სახელმწიფოს პრეტენზიას, ჰქონდეს ჩვენთან მიმართებაში ვრცელი, ექსკლუზიური და უნიკალური პოლიტიკური ძალაუფლება.

სახელმწიფოს პოლიტიკური ძალაუფლების მომცველობა, ექსკლუზიურობა და უნიკალურობა, რომლებსაც სახელმწიფო თავის თავს მიაწერს, გამოსატყულებას ჰპოვებს სახელმწიფოს ძალაუფლების სიმბოლოების მასობრივ გავრცელებაში. სახელმწიფო მხოლოდ ბრძანებების გაცემით, მორჩილების უზრუნველყოფითა და დამნაშავეთა დასჯით როდი შემოიფარგლება; სახელმწიფო, ასევე, აწესებს დღესასწაულებს, რომლებიც მის არსებობას უკავშირდება (მაგალითად, დამოუკიდებლობის დღე). სახელმწიფო აწყობს ზეიმებს, აღლუმებს და სხვა საჯარო ღონისძიებებს. იმათ, ვისაც სახელმწიფო ღირსეულად მიიჩნევს, საგანგებო ჯილდოები, მედლები და სტატუსები გადაეცემათ. სახელმწიფო უკვეთავს ხელოვნების ნიმუშებს (მუსიკალური ნაწარმოებების ჩათვლით), რომელთა მიზანი სახელმწიფოს განდიდებაა. მისი ბრძანებით აღიმართება ძეგლები, მონუმენტები და შენობები, რომლებიც, ისევ და ისევ, სახელმწიფოს სტატუსის განმტკიცებას ემსახურებიან. სკოლებში სახელმწიფო თავისი შეხედულებისამებრ ამტკიცებს სასწავლო პროგრამას, სპორტული ღონისძიებების დროს მაყურებლები პატივს მიაგებენ სახელმწიფო სიმბოლიკას. გარდა ამისა, სახელმწიფოს მიმართ შესაბამისი ხარისხით გამოვლენილ ერთგულებასა და თავდადებას ჩვენ განსაკუთრებულ მორალურ ღირსებას ვუკავშირებთ, რომელსაც **პატრიოტიზმს** ვუნოდებთ.

ამრიგად, ჩვენ დავადგინეთ, რომ სახელმწიფოები პრეტენზიას აცხადებენ პოლიტიკურ ძალაუფლებაზე. გარდა ამისა, ჩვენ აღვნიშნეთ, რომ სახელმწიფოები განუზომელ ძალისხმევას ხარჯავენ იმისთვის, რათა **დაგვიმტკიცონ**, რომ უზარმაზარი ძალის გარდა ისინი პოლიტიკურ ძალაუფლებასაც ფლობენ. სახელმწიფო, ასევე, ცდილობს, რომ ჩვენ **ვაღიაროთ** მისი პოლიტიკური ძალაუფლება.

თუმცა, აქ ერთი განსხვავება უნდა გავატაროთ. ყველა სახელმწიფო აცხადებს, რომ ის ფლობს პოლიტიკურ ძალაუფლებას თავის მოქალაქეებზე. თუმცა, სინამდვილეში ყველა სახელმწიფოს როდი გააჩნია პოლიტიკური ძალაუფლება. ზოგიერთი სახელმწიფო სიმულაციური სახელმწიფოა. ისინი მართავენ ადამიანებს, მაგრამ ამის მორალური უფლება არ გააჩნიათ. როდესაც სიმულაციური სახელმწიფო რაიმეს უბრძანებს თავის მოქალაქეებს, ეს იგივეა, რაც შემდეგი რამის თქმა: „უმჯობესია, დამემორჩილოთ, თორემ...“ **სიმულაციური სახელმწიფოს ბრძანებები რეალურად მხოლოდ მუქარებია.** მათ არ გააჩნიათ მორალური ძალა და ასეთ სახელმწიფოებს არა აქვთ მორალური უფლება,

მათი მოქალაქეების მორჩილება მოითხოვონ. განსაკუთრებით სასტიკი დიქტატურის შემთხვევაში, ხალხი მორალურად ვალდებულია, შეენინაღმდეგოს რეჟიმს ან სულაც აჯანყდეს მის წინააღმდეგ. ასე რომ, როგორც აღვნიშნეთ, პოლიტიკური ძალაუფლება განსხვავდება პოლიტიკური ძალისგან. სახელმწიფო, რომელიც მოსახლეობის დიდი ნაწილის მორჩილებას უზრუნველყოფს, შესაძლოა, მაინც არ ფლობდეს პოლიტიკურ ძალაუფლებას. შესაძლებელია საპირისპირო შემთხვევაც: სახელმწიფოს ჰქონდეს პოლიტიკური ძალაუფლება, თუმცა ის წინ ვერ აღუდგეს გადატრიალებას ან თავდასხმას.

ამრიგად, თალისის თანახმად, ჩვენ ერთმანეთისგან უნდა განვასხვაოთ: **1. ის სახელმწიფოები, რომლებსაც მართლაც აქვთ ის პოლიტიკური ძალაუფლება, რომელზეც პრეტენზიას აცხადებენ და 2. ის სახელმწიფოები, რომლებიც პრეტენზიას აცხადებენ პოლიტიკურ ძალაუფლებაზე, მაგრამ, სინამდვილეში მხოლოდ შიშველ ძალას ემყარებიან.**

ერთ-ერთი გავრცელებული გზა ამ განსხვავების აღსანიშნავად **დე ფაქტო (de facto) და დე იურე (de jure), ანუ ლეგიტიმური ძალაუფლების** ერთმანეთისგან განსხვავებაა. ყველა სახელმწიფო აცხადებს პრეტენზიას „დე იურე“ ძალაუფლებაზე, ანუ მოქალაქეთა მორჩილების მოთხოვნის მორალურ უფლებაზე. მაგრამ ზოგიერთი სახელმწიფო მხოლოდ დე ფაქტო ძალაუფლებას ფლობს: მათ საკმარისი ძალა აქვთ იმისთვის, რომ თავიანთი მოქალაქეების მორჩილება უზრუნველყონ, მაგრამ არა აქვთ მორალური უფლება, რომ მათი მორჩილება მოითხოვონ. **სახელმწიფოები მაშინ ფლობენ „დე იურე“ ძალაუფლებას, როდესაც მათ აქვთ უფლება, მოქალაქეებისგან მორჩილება მოითხოვონ, ანუ მორალურად დაავალდებულონ ისინი.**

როგორც აღვნიშნეთ, სახელმწიფოს შესაძლოა, ჰქონდეს საკმარისი ძალა იმისთვის, რათა მოქალაქეების მორჩილება უზრუნველყოს (დე ფაქტო ძალაუფლება), თუმცა მას არ გააჩნდეს დე იურე ძალაუფლება (მორალური ავტორიტეტი). ასევე, სახელმწიფოს შესაძლოა, ჰქონდეს დე იურე ძალაუფლება, მაგრამ არ ჰქონდეს საკმარისი ძალა მორჩილების უზრუნველსაყოფად (ძალოვანი სტრუქტურების სისუსტე და არაეფექტურობა. მაგალითად, ჩვენი ხელისუფლება აფხაზეთთან და სამაჩაბლოსთან მიმართებაში დე იურე ძალაუფლებას ფლობს, მაგრამ ოკუპაციის გამო არ შეუძლია მოცემულ რეგიონებში ლეგიტიმური ძალის გამოყენება). მარტივად რომ ვთქვათ, დე ფაქტო ხელისუფლება შიშველ პოლიტიკურ ძალას ემყარება, ხოლო დე იურე ხელისუფლებას მორალური უფლება აქვს, რომ მორჩილება მოითხოვოს. ჩვენ, რა თქმა უნდა, დე იური ძალაუფლება გვინტერესებს, რომელსაც პოლიტიკურ ძალაუფლებას ვუნოდებთ. ამ კონტექსტში მნიშვნელოვანია შემდეგი შეკითხვა: ყველა სახელმწიფოს აქვს დე იურე ძალაუფლება? სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ყველა სახელმწიფო ფლობს პოლიტიკურ ძალაუფლებას?

ამ შეკითხვასთან ერთად მყისვე თავს იჩენს სხვა შეკითხვებიც: რას ემყარება სახელმწიფოს დე იურე პოლიტიკური ძალაუფლება? როგორ მოიპოვა სახელმწიფომ ეს ძალაუფლება? როგორ შეიძლება აიხსნას ის გარემოება, რომ ისეთი ინსტიტუტი, როგორც სახელმწიფოა, ინდივიდებს მორალურ მოთხოვნებს უბრალოდ ბრძანებების გაცემით უწესებდეს? როგორაა შესაძლებელი მორჩილების მორალური მოთხოვნა? სად გადის სახელმწიფოს დე იურე ძალაუფლების საზღვრები? არსებობს თუ არა ვითარება, რომლის პირობებშიც სახელმწიფოსადმი დაუმორჩილებლობა მორალურად გამართლებული იქნება? უნდა დავემორჩილოთ თუ არა სახელმწიფოს მაშინაც კი, თუკი იგი უსამართლო ბრძანებებს გასცემს? შესაძლებელია თუ არა პოლიტიკური ძალაუფლების პირობებში სახალხო პროტესტისა და უკმაყოფილების გამოხატვა, მაგალითად, სამოქალაქო დაუმორჩილებლობის სახით?

ამ შეკითხვების უმრავლესობა ლიბერალური პოლიტიკური წესრიგის პირობებში არსებულ დაშვებებს ემყარება, კერძოდ, იმას, რომ ინდივიდები თავისუფალი, თანასწორი, ავტონომიური მოქალაქეები არიან; რომ სახელმწიფოს მიზანია, ემსახუროს თავის მოქალაქეებს; რომ სახელმწიფოს არსებობა გამართლებას საჭიროებს და რომ მისი ძალაუფლება ამ გამართლებაზეა დამოკიდებული. ამ ფონზე შეკითხვა პოლიტიკური ძალაუფლების შესახებ, შესაძლოა, შემდეგნაირად დაისვას: როგორ შეიძლება გამართლდეს პოლიტიკური ძალაუფლება თავისუფალ, თანასწორ და ავტონომიურ მოქალაქეებთან მიმართებით?

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, როგორც წესი, ნორმალურ შემთხვევებში, პოლიტიკური ძალაუფლების ბრძანებები გადაწონის ჩვენს შეხედულებებს იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა ვიმოქმედოთ. შესაბამისად, **პოლიტიკური ძალაუფლება გულისხმობს განსხვავებას ბრძანების გამცემ პირთა და იმ პირებს შორის, რომლებიც ამ ბრძანებებს ემორჩილებიან.**

როგორც წესი, აცხადებს თალისი, ჩვენ ნორმალურად აღვიქვამთ იმ გარემოებას, რომ მშობლები თავიანთ შვილებთან მიმართებაში ძალაუფლებას ფლობენ. თუმცა, მშობლების ძალაუფლება არსებითად განსხვავდება პოლიტიკური ძალაუფლებისგან, რადგან მშობლები და შვილები არ არიან თანასწორნი, მშობლებისა და შვილების მიმართება იმთავითვე იერარქიულია. თუმცა, ლიბერალური პოლიტიკური პერსპექტივის თანახმად, მოქალაქეები თანასწორები არიან, ხოლო სახელმწიფოს მშობლებს ვერ შევადარებთ. მიუხედავად ამისა, პოლიტიკური ძალაუფლება საკმაოდ იერარქიული ჩანს: ერთნი გასცემენ ბრძანებებს, ხოლო სხვები ამ ბრძანებებს ემორჩილებიან. ასე რომ, ჩვენი შეკითხვა შეგვიძლია კიდევ ერთხელ გავიმეოროთ: როგორ შეიძლება ძალაუფლების გამართლება (მისი არსებობის საჭიროების დასაბუთება) თავისუფალ და თანასწორ მოქალაქეებთან მიმართებით?

ანარქისტები მიიჩნევენ, რომ არ არსებობს დე იურე, ანუ ისეთი ძალაუფლება, რომელიც მორალურად დაგვავალდებულებდა მორჩილებას. მათი აზრით, არსებობს მხოლოდ დე ფაქტო ძალაუფლება, რომელიც გამყარებულია სახელმწიფოების პოლიტიკური ძალაუფლების მიმართ ფართოდ გავრცელებული რწმენით. ანარქიზმის ინტუიციური ძალა ემყარება იდეას, რომლის თანახმად, რადგან ძალაუფლება შეუთავსებელია თავისუფლებასა და თანასწორობასთან, თავისუფალ და თანასწორ ინდივიდებთან მიმართებაში პოლიტიკური ძალაუფლების არსებობის საჭიროება ვერ დასაბუთდება. **ანარქიზმის საპირისპიროა პოზიცია, რომელიც სახელმწიფოს დე იურე ძალაუფლების არსებობას გამართლებულად მიიჩნევს (statism).**

მართლაც, როგორ შეიძლება გამართლდეს ძალაუფლების არსებობა თავისუფალ და თანასწორ ინდივიდებს შორის? ერთ-ერთი პასუხის თანახმად, სახელმწიფოს ძალაუფლება მის მოქალაქეთა თანხმობას ეფუძნება. სახელმწიფოს შეუძლია, გასცეს ბრძანებები და ჩვენ უნდა დავემორჩილოთ მათ იმიტომ, რომ **ჩვენ თავად** დავეთანხმეთ ასეთ პირობებს.

იმ იდეას, რომლის თანახმად, სახელმწიფოს პოლიტიკური ძალაუფლება გარკვეულ ხელშეკრულებას (შეთანხმებას) ემყარება, პოლიტიკური ფილოსოფიის ისტორიაში მყარი საფუძვლები აქვს. აღნიშნულმა იდეამ გამოხატულება ჰპოვა **საზოგადოებრივი ხელშეკრულების (სოციალური კონტრაქტის) თეორიებში**, რომელთა ავტორებიდან განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ისეთი მოაზროვნეები, როგორებიცაა თომას ჰობსი, ჯონ ლოკი, ჟან-ჟაკ რუსო და იმანუელ კანტი. ამ თეორიების თანახმად, საზოგადოებრივი ხელშეკრულების მეშვეობით მოქალაქეები თანხმდებიან, დათმონ თავიანთი

თავისუფლებისა და თანასწორობის გარკვეული წილი სახელმწიფოს სასარგებლოდ იმის სანაცვლოდ, რომ სახელმწიფო შემდგომში მათ უსაფრთხოებას უზრუნველყოფს.

მიუხედავად ამისა, თალისის აზრით, პოლიტიკური ძალაუფლების ახსნა საზოგადოებრივი ხელშეკრულების მეშვეობით პრობლემატურია რამდენიმე მიზეზის გამო: მხოლოდ ისეთი ხელშეკრულება შეიძლება ჩაითვალოს დამავალდებულებლად, რომელიც ნებაყოფლობითაა დადებული. თუკი ადამიანს ემუქრებიან, ან ის მძიმე მდგომარეობაშია, ან კიდევ წარმოდგენა არა აქვს იმის შესახებ, თუ რის შესახებ თანხმდება, მაშინ ასეთი ხელშეკრულება კანონიერად ვერ ჩაითვლება. ხელშეკრულება ვერც იმ შემთხვევაში იქნება კანონიერი, თუკი ერთი მხარე იმდენად სუსტია, რომ მეორე მხარის მიერ შემოთავაზებული არასასურველი პირობების უარყოფის შესაძლებლობა არ გააჩნია. იმისთვის, რათა ხელშეკრულება დამავალდებულებელი იყოს, მონაწილე მხარეებს ხელშეკრულების უარყოფის **შესაძლებლობა** უნდა ჰქონდეთ. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, უნდა არსებობდეს **ალტერნატივა** შემოთავაზებული პირობებისთვის. გარდა ამისა, ხელშეკრულების მონაწილე მხარეები შედარებით თანაბარ მდგომარეობაში უნდა იმყოფებოდნენ ძალაუფლებასთან მიმართების კუთხით და უნდა იცოდნენ, თუ რის შესახებ თანხმდებიან. დაბოლოს, ხელშეკრულებაში, ასევე, დადგენილი უნდა იყოს წესი, რომლის მეშვეობითაც მოხდება მხარეთა შორის წარმოქმნილი უთანხმოებებისა და უკმაყოფილებების განხილვა, ანუ უნდა არსებობდეს ხელშეკრულების გაუქმების, ან მისი შეცვლის საშუალება.

სირთულეები სწორედ აქ იჩენს თავს. მიეყენება თუ არა ზემოთ აღწერილი პირობები სახელმწიფოსთან თქვენს მიმართებას? ოდესმე დათანხმებულხართ ამ პირობებზე? საერთოდ უკითხავთ თუ არა თქვენთვის მათზე დათანხმება? გქონდათ თუ არა იმის შესაძლებლობა, რომ მეტ-ნაკლებად თანასწორ პირობებში გენარმოებინათ თქვენს სახელმწიფოსთან მოლაპარაკება ხელშეკრულების პირობების შესახებ? გაქვთ თუ არა ხელშეკრულების დარღვევის შესაძლებლობა? არსებობდა თუ არა ალტერნატივა თქვენი სახელმწიფოს ძალაუფლებისთვის? ყველა ამ შეკითხვაზე პასუხი არის „არა“. არ არსებობდა მომენტი, როდესაც თქვენ თქვენს თანამოქალაქეებთან ერთად ხელშეკრულება დადეთ და სახელმწიფო ჩამოაყალიბეთ; ასევე, თქვენი სახელმწიფოსთვის პოლიტიკური ძალაუფლება თქვენ თქვენი თანხმობის შედეგად არ გადაგიციათ. მაშინ გამოდის, რომ თქვენ არ ხართ ვალდებული, მის ბრძანებებს დაემორჩილოთ.

საზოგადოებრივი ხელშეკრულების თეორიის მომხრეები თანხმდებიან, რომ არ ყოფილა წარსულში ერთი კონკრეტული მომენტი, როდესაც ხელშეკრულება დაიდო და მის საფუძველზე პოლიტიკური ძალაუფლების მქონე სახელმწიფო შეიქმნა. უფრო მეტიც, ისინი აღიარებენ, რომ არსებული სახელმწიფოების ისტორია ხშირად ძალადობითაა აღსავსე. თუმცა, ისინი მიიჩნევენ, რომ თქვენ ვალდებული ხართ, დაემორჩილოთ თქვენს სახელმწიფოს, რადგან თქვენ **გარკვეულწილად** დათანხმდით იმას, რომ თქვენი სახელმწიფოს ძალაუფლების ქვეშ იყოთ. ზოგიერთის აზრით, თქვენ დაეთანხმეთ თქვენი სახელმწიფოს ძალაუფლებას იმით, რომ მის **ტერიტორიაზე** ცხოვრობთ. ჯონ ლოკი თვლიდა, რომ სახელმწიფოს აქვს ძალაუფლება ინდივიდებზე, რადგან მის ტერიტორიაზე ცხოვრებით ეს ინდივიდები მის მმართველობას დაეთანხმნენ. ლოკი თვლიდა, რომ ასეთ შემთხვევაში **ნაგულისხმებ თანხმობასთან** (tacit consent) გვაქვს საქმე. თუმცა, თალისი არ ეთანხმება ლოკს. მისი აზრით, შეუძლებელია, ინდივიდი ისე დაეთანხმოს ხელშეკრულებას, რომ თავისი თანხმობის შესახებ არაფერი იცოდეს. თანხმობა უნდა გულისხმობდეს იმის გააზრებას, რაზეც თანხმდებიან. თალისის აზრით, ნაგულისხმები თანხმობა სულაც არ წარმოადგენს თანხმობას.

საზოგადოებრივი ხელშეკრულების სხვა მომხრეები ამტკიცებენ, რომ **იმ შემთხვევაში**, თუკი თქვენ შემოგთავაზებდნენ ხელშეკრულებას, რომლის თანახმად თქვენ სახელმწიფოსთვის პოლიტიკური ძალაუფლება უნდა გადაგეცათ, მაშინ თქვენთვის გონივრული (რაციონალური) იქნებოდა დათანხმება. ამრიგად, აღნიშნული შეხედულების მომხრეები **ჰიპოთეტური თანხმობის** არსებობაზე მიუთითებენ. მათი აზრით, თუკი თქვენ შემოთავაზების შემთხვევაში დაეთანხმებოდით სახელმწიფოს მიერ წამოყენებულ პირობებს, ეს იმას ნიშნავს, რომ არსებული ვითარება ისეთია, რომელსაც, თქვენ, პრინციპში, დაეთანხმებოდით. სახელმწიფოს აქვს პოლიტიკური ძალაუფლება, თუკი, შემოთავაზების შემთხვევაში, თქვენთვის გონივრული იქნებოდა მის პირობებზე დათანხმება.

თუმცა, თალისისთვის არც ეს ახსნაა დამაკმაყოფილებელი. მისი აზრით, რთულია იმის დანახვა, თუ რატომ უნდა ჰქონდეს ჰიპოთეტურ თანხმობას დამავალდებულებელი ძალა არაჰიპოთეტურ, ანუ რეალურ პირობებში. მას შემდეგი მაგალითი მოჰყავს: წარმოიდგინეთ, რომ **A-მ B-ს** საფულიდან გარკვეული თანხა აიღო. ცოტა ხნის შემდეგ **B-მ** ეს გაიგო და **A-ს** ქურდობაში დაადანაშაულა. ბრალდების საპასუხოდ **A-მ** განაცხადა, რომ მას სულაც **უფლება** აქვს ამ თანხაზე, რადგან მან **B-ს** ოფისი დაალაგა და იმ შემთხვევაში, თუკი **B-ს** შესთავაზებდნენ **A-სთან** ანგარიშსწორებას, დათანხმება მისთვის გონივრული ნაბიჯი იქნებოდა. აღნიშნულის საფუძველზე თალისი მიიჩნევს, რომ ჰიპოთეტური თანხმობა არ წარმოადგენს თანხმობის ერთ-ერთ სახეს. იმის თქმა, რომ ჩვენ **დავეთანხმებოდით** სახელმწიფოს მიერ შემოთავაზებულ პირობებს, ვერ ხსნის, თუ რატომ უნდა დავემორჩილოთ პოლიტიკურ ძალაუფლებას.

საზოგადოებრივი ხელშეკრულების თეორიის თანახმად, სახელმწიფოსადმი მორჩილების მორალური ვალდებულება თავისუფალ და თანასწორ პირებს შორის მხოლოდ მათი თანხმობისა და ხელშეკრულების მეშვეობით შეიძლება წარმოიშვას. სახელმწიფოს ბრძანებებისადმი მორჩილების ვალდებულება შემთხვევით არ წარმოიშვება, ის ამა თუ იმ სახით ჩვენს ნებაზე უნდა იყოს დამოკიდებული (იხ., ასევე, თემა 9).

ამ საკითხში სოციალური ხელშეკრულების თეორიას **კონსეკვენციალიზმი** (consequentialism, ინგლისურად: consequence – შედეგი) უპირისპირდება. ამ შეხედულების თანახმად, იმისთვის, რათა მორჩილების ვალდებულება წარმოიშვას, საკმარისია იმის აღიარება, რომ მოქალაქეების მხრიდან სახელმწიფოს მორჩილება უკეთეს **შედეგებს** წარმოშობს, ვიდრე ანარქისტული ალტერნატივა. მოკლედ რომ ვთქვათ, კონსეკვენციალიზმის თანახმად, სახელმწიფოს დე იურე ძალაუფლება ემყარება იმ ფაქტს, რომ მსოფლიო, სადაც პოლიტიკური ძალაუფლების მქონე სახელმწიფოები არ იარსებებდა, მორალური კატასტროფა იქნებოდა.

კონსეკვენციალიზმი მიიჩნევს, რომ როდესაც ჩვენ პოლიტიკური ძალაუფლების გამართლებას ვცდილობთ, ჩვენ, გარკვეულწილად, შემდეგ შეკითხვას ვსვამთ: რომელია უმჯობესი: სამყარო, სადაც ადამიანები აღიარებენ სახელმწიფოსადმი მორჩილების ვალდებულებას, თუ სამყარო სადაც ადამიანები ამ ვალდებულებას უარყოფენ? მართლაც, თალისის აზრით, ანარქიზმისადმი ინტუიციური პასუხი ხშირად ასეთი მსჯელობის სახეს იღებს. მას შემდეგ, რაც პოლიტიკური ხელისუფლების ანარქისტულ კრიტიკას მოისმენენ, ადამიანები თითქმის იმწამსვე კითხულობენ, რამდენად რეალისტური და სასურველია ანარქისტული ალტერნატივა. მიუხედავად იმისა, რომ პოლიტიკური ძალაუფლების იდეა ბევრისთვის პრობლემურია, არანაკლებ პრობლემური და უცნაური შეიძლება აღმოჩნდეს მათთვის ანარქისტული ალტერნატივაც, ანუ ისეთი სამყაროს იდეა, რომელშიც პოლიტიკური ძალაუფლების მქონე სახელმწიფოები არ იარსებებენ. სწორედ ეს ქმნის კონსეკვენციალისტური არგუმენტის არსს. კონსეკვენციალისტების აზრით, დე იურე

ძალაუფლების არსებობა ფაქტია და ამრიგად, მოქალაქეები ვალდებული არიან, დაემორჩილონ პოლიტიკური ძალაუფლების მქონე სახელმწიფოებს (მიუხედავად იმისა, რომ ამით მათი თავისუფლება მნიშვნელოვნად იზღუდება), რადგან ალტერნატივა (არდამორჩილება და სახელმწიფოს უარყოფა) გაცილებით უფრო უარესია.

თალისის აზრით, აღნიშნული არგუმენტი ახლოს დგას საღ აზრთან, თუმცა იგი მაინც მიიჩნევს, რომ პოლიტიკური ძალაუფლების კონსეკვენციალისტური გამართლება ბოლომდე დამარწმუნებელი არაა. პირველ რიგში, აღნიშნავს იგი, კონსეკვენციალისტები ამტკიცებენ, რომ პოლიტიკური ძალაუფლების აღიარებას უკეთესი შედეგები მოჰყვება, ვიდრე მის უარყოფას. თუმცა, კონსეკვენციალისტებმა ზუსტად უნდა მიუთითონ, თუ რას გულისხმობენ ამ შედეგებში. რა მხრივ აღმოვჩნდებით უკეთეს მდგომარეობაში, თუკი სახელმწიფოს დავემორჩილებით? უფრო ბედნიერები ვიქნებით? თუ უფრო დაცულები? უფრო უკეთ შევძლებთ ჩვენი ცხოვრებისეული მიზნების განხორციელებას? ამ შეკითხვებზე დამაკმაყოფილებელი პასუხის შემთხვევაშიც კი, თალისის აზრით, კონსეკვენციალისტების დებულება, რომლის თანახმად, ჩვენთვის პოლიტიკური ძალაუფლების მიღება უკეთესი ალტერნატივაა, მაინც პრობლემური რჩება. რა თქმა უნდა, ის სამყარო, სადაც ყველა ადამიანი უარყოფდა პოლიტიკურ ძალაუფლებას, ჩვენთვის ნაცნობი სამყაროსგან ძალიან განსხვავებული იქნება. ასეთ სამყაროში სხვა სახის საფრთხეები და რისკები იარსებებს. თუმცა, არ უნდა დავივიწყოთ ისიც, თუ რას აკეთებენ სახელმწიფოები ჩვენს სამყაროში: ისინი იწყებენ ომებს და იპყრობენ ტერიტორიებს, ისინი აპატიმრებენ ადამიანებს, აშინებენ, ჩაგრავენ, აწამებენ და კლავენ მათ, ახდენენ მათი ქონების კონფისკაციას, ცრუობენ, საკუთარ იდეოლოგიას ავრცელებენ და ა.შ. ყოველივე ამას ისინი დიდი მასშტაბებით და სისტემატურად ახორციელებენ. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ სახელმწიფოს ზემოთ ჩამოთვლილ ქმედებებში თალისი არ გულისხმობს მხოლოდ „ცუდ“, დიქტატორულ სახელმწიფოებს. მისი აზრით, ეს ქმედებები მორალურად საუკეთესო სახელმწიფოებისთვისაც დამახასიათებელია. ამავე დროს, რა თქმა უნდა, სახელმწიფოები ბევრ კარგ ქმედებას ახორციელებენ: ისინი ასწავლიან და იცავენ ადამიანებს; ისინი ცდილობენ, ინდივიდებს ისეთი პირობები შეუქმნან, რომ მათ ღირსეულად ცხოვრება შეძლონ. თუმცა, ჩვენ ვერ ვიტყვით, რომ ის სამყარო, სადაც არ იარსებებს პოლიტიკური ძალაუფლების მქონე სახელმწიფოები, უფრო ძალადობრივი იქნება, ვიდრე დღევანდელი სამყარო და რომ იქ არსებული ინსტიტუტები ვერ შეძლებენ იმ კარგი ქმედებების განხორციელებას, რასაც თანამედროვე სახელმწიფოები ახორციელებენ. ამის გათვალისწინებით, როგორ იქნება კონსეკვენციალისტი ბოლომდე დარწმუნებული, რომ ანარქიზმი ცალსახად უარესი იქნება?

გარდა ამისა, თალისის თანახმად, კონსეკვენციალიზმი მეორე პრობლემასაც აწყდება. კერძოდ, იგი მიიჩნევს, რომ კონსეკვენციალისტებს იმთავითვე არასწორად ესმით პოლიტიკური ძალაუფლების ბუნება. თალისი ერთმანეთისგან განასხვავებს **შინაგან მორჩილებას (obedience)** და **გარეგნულ მორჩილებას (compliance)**.⁴ როგორც ზემოთ იქნა აღნიშნული, პოლიტიკური ძალაუფლება გულისხმობს მორალურ უფლებას მოქალაქეების მხრიდან მორჩილებაზე (შინაგანი მორჩილება). როდესაც პოლიციის ოფიცერის ბრძანებას ემორჩილებიან, მისი ბრძანება **საკმარისად** მიიჩნევა იმისთვის, რათა იმოქმედონ ისე, როგორც მოთხოვნილია. თუ ეს ასე არ არის, მაშინ გვაქვს არა შინაგანი, არამედ გარეგნული მორჩილება (ბრძანებას ემორჩილებიან არა იმიტომ, რომ ის ბრძანებაა და მისდამი დამორჩილება საჭიროა, არამედ იმიტომ, რომ დაუმორჩილებლობას

⁴ ლექსიკონებში ეს ორი სიტყვა სინონიმადაა მიჩნეული (იხ. მაგალითად, მერიამ-უებსტერის ლექსიკონი: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/obedience>), თუმცა აშკარაა, რომ თალისი აქ ორ განსხვავებულ რამეს გულისხმობს. მე შევეცადე, ეს განსხვავება აღნიშნული ტერმინებით გადმოვეტანა.

არასასურველი შედეგები მოჰყვება). კონსეკვენციალისტები ამტკიცებენ, რომ პოლიტიკური ძალაუფლების აღიარებას კეთილსასურველი შედეგები მოჰყვება. თუმცა, თალისის აზრით, კონსეკვენციალისტები ამ შემთხვევაში პოლიტიკურ ძალაუფლებას და შინაგანი მორჩილების ვალდებულებას კი არ იცავენ, არამედ უფრო ნაკლებად „წონადს“, ანუ გარეგნული მორჩილების ვალდებულებას. უფრო მეტიც, თალისის თანახმად, კონსეკვენციალიზმი საერთოდ ვერ ახერხებს შინაგანი მორჩილების ვალდებულების დაცვას. ის მხოლოდ გარეგნული მორჩილების ვალდებულების დასაბუთებას ახდენს, რადგან გარეგნული მორჩილება საუკეთესო შედეგების მიღწევის საუკეთესო გზაა. საბოლოო ჯამში, კონსეკვენციალიზმი ვერ ასაბუთებს სახელმწიფოს ექსკლუზიურ ძალაუფლებას თავის მოქალაქეებზე. კონსეკვენციალისტური ლოგიკით მოქალაქის ვალდებულებები საკუთარი სახელმწიფოს მიმართ ისეთივეა, როგორც ტურისტის ვალდებულებები უცხო ქვეყანაში, როდესაც კანონების გარეგნული მორჩილება საუკეთესო სტრატეგიაა. თუმცა, ამას ნამდვილად ვერ ვუნოდებთ შინაგანი მორჩილებას, რომელიც მორალურ ვალდებულების გაცნობიერებას ემყარება.

აღნიშნულის საფუძველზე თალისი მიიჩნევს, რომ საზოგადოებრივი ხელშეკრულებისა და კონსეკვენციალისტური თეორიები პოლიტიკური ხელისუფლების შესახებ არაა დამაკმაყოფილებელია. იგი გვთავაზობს მესამე მიდგომას, რომელიც ამ ორი მიდგომის ელემენტების სინთეზირებას ახდენს და რომელსაც თალისი „**წესების დაცვით თამაშის**“ (fair-play account) მიდგომას უწოდებს. აღნიშნული მიდგომის საილუსტრაციოდ თალისს შემდეგი ანალოგია მოჰყავს: წარმოიდგინეთ, რომ ხართ იმ ჯგუფის წევრი, რომლის დანარჩენი წევრებიც საკუთარ დროსა და ძალისხმევას საერთო ბალის მოვლაზე ხარჯავენ. თქვენ ძალიან მოგწონთ ბალი და სარგებლობთ მისით, თუმცა არ გსურთ, მის მოვლაში საკუთარი წვლილი შეიტანოთ. განა არ იქნებოდათ ჯგუფის დანარჩენი წევრები მორალურად გამართლებულები, თუკი ისინი უკმაყოფილებას გამოთქვამენ თქვენი უმოქმედობის გამო? განა წონადი არ იქნება მათი მორალური არგუმენტი, რომლის თანახმად, საერთო საკუთრების გამოყენების სანაცვლოდ თქვენ მორალურად ვალდებული ხდებით, საკუთარი წვლილი შეიტანოთ ამ საკუთრების მოვლა-შენარჩუნებაში? თალისი მიიჩნევს, რომ ამ შეკითხვებზე დადებითი პასუხი უნდა გავცეთ. ამრიგად, „წესების დაცვით თამაშის“ მიდგომის თანახმად, სახელმწიფოს ძალაუფლება მოქალაქეებს შორის შეთანხმებას არ ემყარება. ის ეფუძნება საფუძველმდებარე მორალურ ვალდებულებას, რომელიც ჩვენ გაგვჩინა ჩვენი თანამოქალაქეების მიმართ. ეს არის ვალდებულება, ჩვენი წვლილი შევიტანოთ სოციალური და პოლიტიკური წესრიგის შენარჩუნებაში.

„წესების დაცვით თამაშის“ მიდგომა საზოგადოებას ერთგვარ კოლექტიურ წამოწყებად მიიჩნევს, რომელიც, მისი ფართო მასშტაბების გამო, პოლიტიკური ძალაუფლების მქონე სახელმწიფოს არსებობას საჭიროებს. საზოგადოების სხვა წევრების მსგავსად, რომლებსაც საკუთარი წვლილი შეაქვთ მის ფუნქციონირებაში (რაც სახელმწიფოს მიერ გაცემული ბრძანებებისადმი მორჩილებაშიც გამოიხატება), ჩვენც საკუთარი წვლილი უნდა შევიტანოთ. მორჩილების ჩვენეული ვალდებულება ემყარება სხვა ვალდებულებას – არ ვეცადოთ სარგებლის მიღებას სხვების მიერ განეული ძალისხმევის ხარჯზე. ამრიგად, ჩვენ ვალდებული ვართ, დავემორჩილოთ სახელმწიფოს, რადგან ვალდებულები ვართ ჩვენი თანამოქალაქეების წინაშე. ჩვენ უნდა დავემორჩილოთ სახელმწიფოს მიერ გაცემულ ბრძანებებს, რადგან ჩვენი დაუმორჩილებლობა უსამართლობა იქნება ჩვენს თანამოქალაქეებთან მიმართებით, რადგან მათ საკუთარი მორჩილებით თავიანთი წვლილი შეაქვთ სოციალური წესრიგის შენარჩუნებაში.

თალისი მიიჩნევს, რომ „წესების დაცვით თამაშის“ მიდგომა ემყარება წანამძღვარს, რომლის თანახმად საზოგადოება წარმოადგენს ერთობლივი სარგებლის მისაღებად

ორგანიზებულ კოლექტიურ წამოწყებას. შესაბამისად, მხოლოდ კონსტიტუციურ და დემოკრატიულ სახელმწიფოს შეიძლება ჰქონდეს პოლიტიკური ძალაუფლება. დიქტატურა და ოლიგარქია, თალისის აზრით, არ ფლობს პოლიტიკურ ძალაუფლებას, რადგან იმ სოციალურ სისტემას, რომელსაც ასეთი პოლიტიკური რეჟიმები უჭერენ მხარს, საერთო სარგებლის მისაღებად მიმართულ ინდივიდების კოლექტიურ ძალისხმევად ვერ მივიჩნევთ. „ნესების დაცვით თამაშის“ მიდგომის ცენტრალური იდეაა ის, რომ საზოგადოება არის ისეთი რამ, რასაც ინდივიდები **ერთობლივად** ქმნიან.

„ნესების დაცვით თამაშის“ მიდგომას, თალისის აზრით, მთელი რიგი უპირატესობები აქვს საზოგადოებრივი ხელშეკრულებისა და კონსეკვენციალისტურ მიდგომებთან შედარებით. თუმცა, ეს მიდგომა აწყდება გარკვეულ პრობლემებს. ფართომასშტაბიანი საზოგადოებები საკმაოდ განსხვავდებიან საერთო საკუთრებაში მყოფი პატარა ბალებისგან. თვით განვითარებულ საზოგადოებებშიც კი მკვეთრად განსხვავებული საზოგადოებრივი ფენები არსებობს. ინდივიდების მიერ საზოგადოების ფუნქციონირებაში შეტანილი „წვლილი“ და მიღებული „სარგებელიც“, ასევე, მკვეთრად განსხვავებულია. საერთო ბალის მაგალითი ემყარებოდა დაშვებას, რომლის თანახმად, ბალის მოვლისთვის განეული ძალისხმევა და მისგან მიღებული სარგებელი მეტ-ნაკლებად თანაბრადაა განაწილებული. თუმცა, წარმოიდგინეთ ადამიანი, რომელიც, ამა თუ იმ მიზეზის გამო, ვერ იღებს სარგებელს ბალისგან და ამიტომაც არც წვლილი შეაქვს მის მოვლაში. იქნება თუ არა ის სხვის ხარჯზე მცხოვრები პირი? ალბათ არა. გამოდის, რომ „ნესების დაცვით თამაშის“ მიდგომა ემყარება არაადამაჯერებელ ანალოგიას მცირემასშტაბიან კოლექტიურ პროექტებსა და ფართომასშტაბიან საზოგადოებრივ სისტემებს შორის.

კიდევ ერთი სირთულე შემდეგი სახისაა: დავუშვათ, რომ სოციალური წესრიგი მართლაც ჰგავს ერთობლივ ბალს. დავუშვათ ისიც, რომ ჯგუფის ყველა წევრი ვალდებულია, თავისი წვლილი შეიტანოს ბალის მოვლაში და თუკი ვინმე ასე არ იქცევა, დანარჩენ წევრებს შეუძლიათ, არ შეუშვან იგი ბალში. თუმცა, საკითხავია, აქვთ თუ არა დანარჩენ წევრებს **უფლება, მოთხოვონ** ძალისხმევის განევა იმ წევრს, რომელსაც ეს არ სურს. თალისი მიიჩნევს, რომ მათ ამის უფლება არა აქვთ. თუმცა, როდესაც სახელმწიფო პოლიტიკურ ძალაუფლებაზე აცხადებს პრეტენზიას, ის თვლის, რომ არა მხოლოდ მორალური უფლება აქვს, მოქალაქეებს მორჩილება მოთხოვოს, არამედ ძალის გამოყენების უფლებაც აქვს იმისთვის, რათა მორჩილება უზრუნველყოს და დაუმორჩილებლობა დასაჯოს. თალისის აზრით, ეს იმას ადასტურებს, რომ ის ანალოგია, რომელიც საფუძვლად უდევს „ნესების დაცვით თამაშის“ მიდგომას, დასახულ მიზანს ვერ აღწევს.

მიუხედავად იმისა, რომ ზემოთ მოყვანილი ვერც ერთი არგუმენტი ბოლომდე ვერ ამართლებს პოლიტიკური ძალაუფლების საჭიროებას, თალისი არ მიიჩნევს, რომ ამით ანარქისტების არგუმენტი ავტომატურად სწორი ხდება. მისი აზრით, **ის გარემოება, რომ ჩვენ ჯერ კიდევ არ გავაჩნია პოლიტიკური ძალაუფლების დამაჯერებელი დასაბუთება, არ ნიშნავს იმას, რომ პოლიტიკური ძალაუფლება საერთოდ დაუსაბუთებელია.** ჩვენ უნდა მივიღოთ პოლიტიკური ძალაუფლების არსებობის ფაქტი, ვიდრე დამაჯერებლად არ იქნება ნაჩვენები მისი ალტერნატივა. ასეთი ალტერნატივის გარეშე პოლიტიკური ძალაუფლების ხელაღებით უარყოფა მორალურად და სოციალურად საფრთხის შემცველია (რადგან შესაძლოა, მთელი არგუმენტები უბრალოდ ძალადობრივ მოწოდებებზე იქნეს დაყვანილი). ამ ეტაპზე კი ანარქისტები ვერ ახერხებენ ასეთი დამაჯერებელი ალტერნატივის შემოთავაზებას. ასე რომ, მტკიცების ტვირთი ისევ ანარქისტებს რჩებათ („მტკიცების სიმძიმის/ტვირთის“ შესახებ იხ. თემა 1).

თალისი, ასევე, აკრიტიკებს ანარქისტების მიერ პოლიტიკური ძალაუფლების ხელაღებით უარყოფას. ანარქისტისთვის დიქტატურაც და დემოკრატიაც ძალადობრივი რეჟიმი და მათ შორის განსხვავება მხოლოდ ძალადობის ხარისხშია. სწორედ ამ დებულებას არ ეთანხმება თალისი. იგი მიიჩნევს, რომ სოციალური წესრიგი, რომლის პირობებშიც სახელმწიფო საკუთარ თავს მოქალაქეთა ინტერესების გამტარებლად (და არა უბრალოდ მათი ცხოვრების განმკარგველად) მიიჩნევს, **არსებითად** განსხვავდება ისეთი პოლიტიკური რეჟიმისგან, რომელსაც დიქტატორი მართავს. ის სახელმწიფო, სადაც აღიარებულია კანონის უზენაესობა და ადამიანის უფლებები, თალისის აზრით, **მორალურად** უფრო უკეთესია, ვიდრე ის სახელმწიფო, სადაც ამ პრინციპებს ყურადღებას არ აქცევენ.

მიუხედავად იმისა, რომ ანარქისტი, შესაძლოა, დიდი ალბათობით დაეთანხმოს დებულებას, რომ კონსტიტუციური სახელმწიფო მორალურად უკეთესია დიქტატურაზე, ეს მისთვის მაინც არ ნიშნავს იმას, რომ პოლიტიკური (ანუ *de jure*) ძალაუფლების არსებობა შესაძლებელია. ანარქისტმა შეიძლება თქვას, რომ თუკი ადამიანები თავისუფალი და თანასწორები არიან, ვერც ერთი სახელმწიფო ვერ მოითხოვს „დე იურე“ ძალაუფლებას, ანუ ისეთ ძალაუფლებას, რომელიც ადამიანებს მორჩილებას **მორალურად** დაავალდებულებს. ეს იქნება ანარქისტის საბოლოო პასუხი.

ასეთი სახის ანარქისტული არგუმენტის გათვალისწინებით თალისის **შესუსტებული ძალაუფლების** (*deflated authority*) ცნება შემოაქვს. როგორც ზემოთ იქნა აღნიშნული, პოლიტიკური („დე იურე“) ძალაუფლების შემთხვევაში, სახელმწიფოს მიერ გაცემული ბრძანება უკვე საკმარისია იმისთვის, რათა ინდივიდი მას დაემორჩილოს. ასეთ შემთხვევაში, ინდივიდმა, ასე ვთქვათ, „გვერდზე უნდა გადადოს“ საკუთარი შეხედულებები და უზენაეს ძალაუფლებას დაემორჩილოს. შესუსტებული ძალაუფლების ცნების შემთხვევაში ეს ასე არ არის: სახელმწიფოს მიერ გაცემული ბრძანება მორალურად „ნონადად“ კი მიიჩნევა, თუმცა მას გადამწყვეტი მნიშვნელობა არ ენიჭება და მხედველობაში მიიღება თანმხლები გარემოებები. მაგალითად, პოლიციის ოფიცრის მიერ ჩემს მისამართით გაცემული ბრძანება „შეჩერდი!“ მორალურად მნიშვნელოვანია, თუმცა ვალდებული ვარ თუ არა, რომ გავჩერდე, დამოკიდებულია სხვა ფაქტორებზე, რომელთა შესახებ მე უნდა მივიღო გადაწყვეტილება (შესაძლოა, ჩემს მანქანაში ავადმყოფი იყოს, რომელსაც სასწრაფოდ ესაჭიროება საავადმყოფოში გადაყვანა).

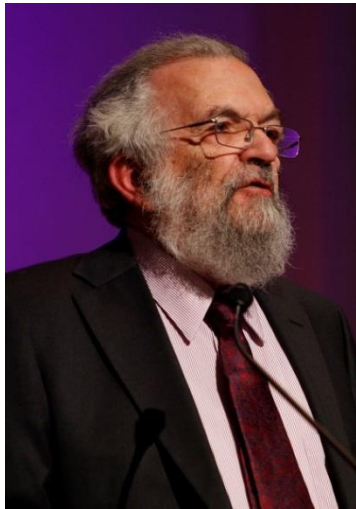
ასე რომ, შესუსტებული ძალაუფლების გაგების თანახმად, გონივრულად მოწყობილი ლიბერალური დემოკრატიის (და ნორმალური გარემოებების) პირობებში, როგორც წესი, ბრძანებებისადმი დამორჩილება საჭიროა, თუმცა ეს ყოველთვის არაა ასე. როდესაც ვითარება არასტანდარტულია, – როდესაც დემოკრატიული პირობები უგულებელყოფილია, ან როდესაც გაცემული ბრძანებების საეჭვოა, – წარმოიშვება ინდივიდუალური მორალური მსჯელობის საჭიროება. ამრიგად, მორჩილება ასეთ შემთხვევაში არასოდეს გულისხმობს სრულ დაქვემდებარებას. შესუსტებული ძალაუფლების კონცეფციის თანახმად, ბრძანებებისადმი დამორჩილება მაშინ უნდა მოხდეს, როდესაც ინდივიდები გადაწყვეტენ, რომ თანმხლები გარემოებები ამის შესაძლებლობას ქმნის. შესაბამისად, ამ გაგების თანახმად, დამორჩილების მორალური უფლება საკუთარი მოქალაქეებისგან სახელმწიფომ მუდმივად უნდა მოიპოვოს. პოლიტიკური ძალაუფლება აბსოლუტური კი არა, არამედ პირობითი გამოდის: სახელმწიფო იმ შემთხვევაში „იმსახურებს“ პოლიტიკურ ძალაუფლებას, თუკი ის საკუთარ მორალურობას დაადასტურებს, ანუ უზრუნველყოფს ისეთი პროცესების არსებობას, როგორებიცაა სახელმწიფოს ქმედებების სახალხო კონტროლი და საზოგადოებრივი ჩართულობა თვითმმართველობის დემოკრატიულ პროცესში. შესაბამისად, **თალისის**

თანახმად, პოლიტიკური ძალაუფლების მქონე სოციალური წესრიგი საზოგადოებრივ ჩართულობას ემყარება და მისგან დამოუკიდებელი არ არის.

თუმცა, თალისის ეს პერსპექტივა, სულ მცირე, ერთ პრობლემურ საკითხს მაინც შეიცავს. შესუსტებული ძალაუფლების გაგების თანახმად, სახელმწიფოს მიერ გაცემული ბრძანებებისადმი დამორჩილება, საბოლოო ჯამში, გარკვეულ პირობებზეა დამოკიდებული, რომელთა შესახებ გადანყვეტილება ინდივიდებმა თვითონ უნდა მიიღოს. თალისი არ აკონკრეტებს ამ პირობების შეფასების კრიტერიუმებს, ეს კი მთელ რიგ შეკითხვებს აჩენს: ხომ შეიძლება მოხდეს ისე, რომ ინდივიდი ფიქრობდეს, რომ დემოკრატიული პირობები ილახება და ამიტომ უმჯობესია, არ დამორჩილდეს, ხოლო სახელმწიფო (და სხვა ინდივიდები) კი განსხვავებულად მსჯელობდეს? საქართველოს უახლესი ისტორიიდან 2007 წლის 7 ნოემბრის და 2020 წლის 20 ივნისის მოვლენებზე მივუთითებდი. ორივე შემთხვევაში სახელმწიფომ თავისი ძალა გამოიყენა და ორივე შემთხვევაში მოქმედი ხელისუფლება ამტკიცებდა, რომ ძალის გამოყენება დემოკრატიისა და სახელმწიფოებრიობის შენარჩუნებისთვის სასიცოცხლოდ აუცილებელი იყო. რომელ შემთხვევაში იყო სახელმწიფოს მიერ გაცემული ბრძანებების მორჩილება მორალურად აუცილებელი? ჩემი აზრით, აქ საკმაოდ მყიფე ნიადაგზე ვდგებით, რადგან ამ შეკითხვაზე პასუხი დიდწილად დამოკიდებულია ამ მოვლენების ჩვენეულ ინტერპრეტაციაზე, რომელიც, შესაძლოა, მრავალგვარი იყოს. ასე რომ, აღნიშნულის გათვალისწინებით ვერც თალისის მიერ შემოთავაზებულ შესუსტებული ძალაუფლების კონცეფციას მივიჩნევთ ბოლომდე დამარწმუნებლად.

ძალაუფლების შესახებ საინტერესო პერსპექტივა განავითარა ებრაელმა ფილოსოფოსმა **იოზეფ რაზმა (1939-2022 წწ.)**.⁵ რაზის თანახმად, ძალაუფლების მქონე ხელისუფლების ბრძანებები ინდივიდებს **მოქმედების სპეციფიკურ მოტივს/მიზეზს** (reasons for action) აძლევს. მოქმედების ამ მოტივების/მიზეზების ერთ-ერთი დამახასიათებელი თვისება ისაა, რომ ისინი შინაარსისგან დამოუკიდებელია. ეს იმას ნიშნავს, რომ ხელისუფლების მიერ გაცემული ბრძანებები ინდივიდებს გარკვეული მოქმედებისთვის აღძრავს არა ამ ბრძანებების შინაარსის გამო, არამედ იმიტომ, რომ ამ ბრძანებებს **ძალაუფლების მქონე** ხელისუფლება გასცემს. გარდა ამისა, ლეგიტიმური ძალაუფლების ბრძანებები ანაცვლებს იმ მოტივებს, რომლებიც ინდივიდს მანამდე ჰქონდა (მაგალითად, მოგვიანებით გადაიხადოს გადასახადი, არ ატაროს პირბადე და ა.შ.). ძალაუფლების მქონე ხელისუფლების, ანუ ლეგიტიმური ძალაუფლების მიერ წარმოქმნილ ასეთ მოტივს, რომელიც ინდივიდის სუბიექტურ მოტივს ჩაანაცვლებს, რაზი „ჩამანაცვლებელ მოტივს“ (pre-emptive reason) უწოდებს და მას „**ჩამანაცვლებელი თეზისის**“ (pre-emptive thesis) სახით აყალიბებს: ის ფაქტი, რომ ძალაუფლების მქონე ხელისუფლება მოითხოვს მოქმედების შესრულებას, უკვე წარმოადგენს ამ მოქმედების შესრულების მოტივს (მიზეზს, საფუძველს) – ხელისუფლების მოთხოვნა პირბადის ტარების თაობაზე ანაცვლებს სხვაგვარად მოქმედების ჩემეულ მოტივს.

⁵ შდრ. Fabienne Peter, “Authority and legitimacy”, in: *The Routledge Companion to Social and Political Philosophy*, edited by Gerald Gauss and Fred D’Agostino, New York and London: Routledge, 2013, გვ. 596 და შმდ.; Christiano, Tom, “Authority”, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/sum2020/entries/authority/>

იოზეფ რაზი

თავის მხრივ, „ჩამანაცვლებელი თეზისი“ ეფუძნება **„დამოკიდებულების თეზისს“** (dependence thesis), რომლის თანახმად, ბრძანებები უნდა ემყარებოდეს მოტივებს, რომლებიც დამოუკიდებლად (ამ ბრძანებების გარეშე) მიეყენება ინდივიდებს. გარდა ამისა, ეს მოტივები კავშირში უნდა იყოს ინდივიდების მოქმედების იმ გარემოებებთან, რომელსაც ეს ბრძანებები ეხება.⁶ ამრიგად, **რაზის თანახმად, ხელისუფლების ლეგიტიმურობა დამოკიდებულია იმ მოტივების ხარისხზე, რომლებიც ხელისუფლების ბრძანებებშია მოცემული.** წარმოვიდგინოთ შემთხვევა, როდესაც პარლამენტის გადაწყვეტილებით ამოქმედდება კანონი, რომლის თანახმად, მშობლები ვალდებული არიან, იზრუნონ თავიანთ ბავშვებზე. მშობლებს ეს ვალდებულება პარლამენტის მიერ მიღებული კანონისგან დამოუკიდებლადაც აქვთ, ანუ ბავშვებზე ზრუნვა არის მოქმედება, რომელიც დამოუკიდებლად მიეყენება მშობლებს და ის უკავშირდება იმ გარემოებას, რომელსაც კანონი ეხება.

რაზის „ჩვეულებრივი დასაბუთების თეზისი“ (normal justification thesis) წინსწრებისა და დამოკიდებულების თეზისებს ემყარება. მისი მიხედვით, ჩვეულებრივი გზა იმის დასადგენად, რომ ერთი პიროვნება ფლობს ძალაუფლებას მეორესთან მიმართებით, იმის ჩვენებაა, რომ დაქვემდებარებული პირი ძალაუფლების მქონე პირის განკარგულებებს დამავალდებულებლად მიიჩნევს და ცდილობს, მათ (და არა საკუთარი შეხედულებების) შესაბამისად იმოქმედოს.

აღნიშნული თეზისების საფუძველზე რაზი აყალიბებს **ძალაუფლების შესახებ „მომსახურების კონცეფციას“** (service conception), რომლის თანახმად, ხელისუფლების როლი და ნორმალური დანიშნულება ქვეშევრდომთა მომსახურებაა, ლეგიტიმური ძალაუფლება ქვეშევრდომებს უნდა ემსახურებოდეს და ის მაშინ ასრულებს კარგად თავის როლს და, შესაბამისად, ლეგიტიმურია, როდესაც იგი ინდივიდებს შესაძლებლობას აძლევს, უკეთესად იმოქმედონ იმ მოტივებთან მიმართებით, რომლებიც მათ მიეყენებათ (ანუ, სუბიექტურ მოტივებთან შედარებით, უპირატესობა მიანიჭონ ხელისუფლების მიერ გაცემულ ბრძანებებს). მაგალითად, ინდივიდებს აქვთ საამისო მოტივი იმისთვის, რათა საკუთარი თანამემამულეები უცხო ქვეყნის ძალადობისგან დაიცვან. სახელმწიფო ეხმარება მათ ამაში სამხედრო სისტემის (ჯარის) ეფექტურად ჩამოყალიბების მეშვეობით. ხელისუფლება ახორციელებს ამ ამოცანას ბრძანებების გაცემით, რომლებმაც უნდა ჩაანაცვლონ ის მოტივები, რომლებიც უკვე აქვთ ინდივიდებს (თანამემამულეთა დაცვა

⁶ იხ. Joseph Raz, *The Morality of Freedom*, Oxford: Oxford University Press, 1988, გვ. 47.

უნდა მოხდეს ჯარში მსახურებით და არა პირადი სამხედრო არსენალის გაზრდით). ხელისუფლება მოელის, რომ ინდივიდი მის მიერ გაცემულ ბრძანებას მიიღებს ავტორიტეტულად და არა საკუთარ შეხედულებას (მაგალითად, დაემორჩილოს ბრძანებას და დაიხიოს უკან, არ განახორციელოს დამოუკიდებელი შეტევა და ა.შ.).⁷

რაზის თანახმად, ძალის გამოყენება პოლიტიკური ინსტიტუტების მთავარ განმსაზღვრელ თვისებას არ წარმოადგენს.⁸ იძულების გამოყენება (თუნდაც ის გამართლებული იყოს) ერთია, ხოლო ძალაუფლება – მეორე.⁹ როდესაც ხელისუფლება დაავადებულებს საკარანტინე სივრცეში იძულებით განათავსებს ან თვითიზოლაციას აიძულებს იმისთვის, რათა საზოგადოება დაიცვას, რაზის მიხედვით, მისი ქმედება გამართლებულია, თუმცა ეს იმას არ ნიშნავს, რომ მას (მორალური) ძალაუფლება აქვს ამ ადამიანებზე. რაზის თანახმად, ძალის გამოყენება ვერ ჩაითვლება ძალაუფლების განხორციელებად, თუკი ის მორჩილების ვალდებულებაზე მონოდებას არ შეიცავს.

რაზი არ უარყოფს, რომ პოლიტიკური ძალაუფლება საჭიროების შემთხვევაში ძალას უნდა იყენებდეს, თუმცა იგი მიიჩნევს, რომ ლეგიტიმური ძალაუფლება უფრო მეტია, ვიდრე იძულების გამოყენება. ლეგიტიმური ძალაუფლება ინდივიდებს ანიჭებს უფლებებს და აკისრებს ვალდებულებებს. იძულების მუქარა ჯერ კიდევ არ ნიშნავს ვალდებულების დაკისრებას. ლეგიტიმური ძალაუფლების მქონე ხელისუფლება მხოლოდ იძულებას კი არ ემყარება, არამედ პრევენზიას აცხადებს საკუთარი ქვეშევრდომების დავალდებულების უფლებაზე. ამრიგად, რაზთან ლეგიტიმურობა არის ის, რაც ამართლებს ძალაუფლებას.

ამ ხედვისგან განსხვავებული პოზიცია აქვთ იმათ, ვინც თვლის, რომ ლეგიტიმურობა არის ის, რაც ამართლებს **იძულების განმახორციელებელი პოლიტიკური ძალის** (coercive political power) გამოყენებას. ამ კონცეფციის თანახმად, მაიძულებელი პოლიტიკური ძალა განუყოფელია თავად პოლიტიკური ძალაუფლების ცნებისგან. აღნიშნული პერსპექტივის მთავარი ისტორიული ფიგურა **იმანუელ კანტია** (1724-1804 წწ.). სახელმწიფო, კანტის თანახმად, ადგენს უფლებებს, რომლებიც თანასწორი თავისუფლების უზრუნველსაყოფადაა აუცილებელი. ამ დროს იქმნება ლეგიტიმურობის პრობლემა, რადგან უფლებათა ეს სისტემა აუცილებელია, თუმცა იძულებასაც ემყარება. კანტი იძულებას განსაზღვრავს, როგორც ინდივიდის მიერ საკუთარი მიზნების განხორციელებაზე დანესებულ შეზღუდვას. ნებისმიერი უფლება, რომელიც პიროვნებას გააჩნია, სხვაზე დანესებულ შეზღუდვას, ანუ სხვაზე დაკისრებულ ვალდებულებას გულისხმობს.¹⁰

აღნიშნული პერსპექტივის ყველაზე ცნობილი თანამედროვე ფორმულირება **ჯონ როულსს** ეკუთვნის. მას აინტერესებს, თუ რა სახის მოტივებისა და ღირებულებების ჭრილში შეუძლიათ მოქალაქეებს ერთმანეთის მიმართ მაიძულებელი ძალის გამოყენება. იგი მიიჩნევს, რომ პოლიტიკური ძალაუფლება მხოლოდ მაშინაა ლეგიტიმური, როდესაც მისი გამოყენება შესაბამისობაშია (დანერვილ, ან დაუნერელ) კონსტიტუციასთან, რომლის

⁷ სემუელ ჰერშოვიცმა გააკრიტიკა რაზის არგუმენტები, როგორც დემოკრატიის იდეასთან შეუსაბამო. ჰერშოვიცი მიიჩნევს, რომ დემოკრატიის დროს ხელისუფლება არ დგას ქვეშევრდომებზე მაღლა: დამავალდებულებლები და ვალდებულების მქონენი თვისებრივად არ განსხვავდებიან ერთმანეთისგან. დემოკრატიული საზოგადოების წევრები თავად წყვეტენ, თუ რა არის მათთვის უკეთესი. იხ. S. Herschovitz, "Legitimacy, Democracy, and Razian Authority," *Legal Theory* 9 (2003), გვ. 201–220.

⁸ იხ. F. Peter, "Authority and legitimacy", გვ. 597.

⁹ იხ. J. Raz, *The Morality of Freedom*, გვ. 25-26.

¹⁰ იხ. I. Kant, "On the common saying: That may be correct in theory, but it is of no use in practice", in: I. Kant, *Practical Philosophy*, translated and edited by M. J. Gregor, Cambridge: Cambridge University Press, 1999, ნაწილი II, გვ. 290 და შმდ.

ძირითად პრინციპებსაც ყველა მოქალაქე იზიარებს. პოლიტიკური ლეგიტიმურობის ამ კონცეფციის თანახმად, იძულების გამართლება საჯარო გონების (public reason), ანუ საჯაროობის იდეას ემყარება.

ამრიგად, როულსის მიხედვით, პოლიტიკური ლეგიტიმურობის ლიბერალური პრინციპი მოითხოვს, რომ მაიძულებელი ინსტიტუტების ფუნქციონირება შესაბამისობაში მოდიოდეს საზოგადოების წევრების რაციონალურ, გონივრულ შეხედულებებთან. იმ შემთხვევაში, თუკი ეს ასეა, მათ აქვთ უფლება, ვალდებულებები დააკისრონ საზოგადოების წევრებს. ასე რომ, როულსის თანახმად, ხელისუფლება ლეგიტიმურია, თუკი მოქალაქეებს შეუძლიათ, საჯაროდ დაუსაბუთონ ერთმანეთს მათი პოლიტიკური ინსტიტუტების მაიძულებელი ძალის საჭიროება. რაც შეეხება რაზს, იგი თვლის, რომ თუკი პოლიტიკური ძალაუფლება ლეგიტიმურია და მოქალაქეები ხელისუფლების ბრძანებებს დაემორჩილებიან, მაშინ ისინი უფრო უკეთ მოვლენ შესაბამისობაში თავიანთი მოქმედების მოტივებთან. ამ შემთხვევაში ლეგიტიმური ძალაუფლების ბრძანებებისადმი მორჩილება მოქმედების მოტივების დამავალდებულებელ ბუნებას ემყარება (აქ იგულისხმება, რომ ეს მოტივები ისედაც მიეყენება ინდივიდებს და რომ ბრძანებებისადმი მორჩილებით ისინი უფრო ეფექტურად მიაღწევენ საკუთარ მიზნებს).

კიდევ ერთი პერსპექტივა პოლიტიკური ძალაუფლებისა და თანხლები ვალდებულებების შესახებ მათ ოჯახში არსებული **ვალდებულებებისა** და მშობლების ძალაუფლების ქრილში განიხილავს. ეს კონცეფცია მოცემული აქვს **პლატონს** თავის დიალოგში „კრიტონი“, ხოლო ამ ხედვის თანამედროვე ფორმულირება ამერიკელ პოლიტიკურ ფილოსოფოსსა და იურისტს **რონალდ დვორკინს** (1931-2013 წწ.) ეკუთვნის. ამ შეხედულების თანახმად, პოლიტიკურ საზოგადოებას შესაძლებელია, ჰქონდეს ლეგიტიმური ძალაუფლება, მიუხედავად იმისა, რომ ის არ წარმოადგენდეს ნებაყოფლობით გაერთიანებას (საზოგადოებრივი ხელშეკრულებისა და თანხმობის კონცეფცია), ხოლო მისი წევრები ვერ თანხმდებოდნენ ბევრი პოლიტიკური პრინციპის შესახებ (როულსის კონცეფცია).

რონალდ დვორკინი

განვიხილოთ ოჯახის მაგალითი: ბავშვები იძენენ ვალდებულებას, დაემორჩილონ თავიანთ მშობლებს მიუხედავად იმისა, რომ მათ ნებაყოფლობით არ დაუმყარებიათ ურთიერთობა მათთან. გარდა ამისა, ბავშვის სრულწლოვნებამდე მშობელი ფლობს ძალაუფლებას მასთან მიმართებით. დვორკინი, ასევე, იშველიებს მეგობრობის მაგალითსაც. მიუხედავად იმისა, რომ მეგობრობაში ნებაყოფლობითი ელემენტი

საგრძნობია, მეგობრობის განმტკიცებასთან ერთად ინდივიდები აცნობიერებენ, რომ გარკვეულ ვალდებულებებს იძენენ თავიანთ მეგობრებთან მიმართებით. ანალოგია ოჯახს, მეგობრობასა და პოლიტიკურ საზოგადოებას შორის ემყარება იმ იდეას, რომლის თანახმად, სამივე შემთხვევაში ინდივიდები ვალდებულები არიან, დამკვიდრებულ ნორმებს დაემორჩილონ. დვორკინი ამტკიცებს, რომ ლეგიტიმური პოლიტიკური ძალაუფლება საზოგადოების წევრების მიერ ვალდებულებების, – კერძოდ, დაემორჩილონ შესაბამისი ასოციაციის წესებს – შექმნის შედეგად წარმოიშვება. ამის საფუძველზე ხელისუფლება უფლებამოსილია, მოთხოვოს (და აიძულოს) საზოგადოების წევრებს დადგენილი წესებისადმი მორჩილება. ამრიგად, დვორკინის მიხედვით, „**ასოციაციური ვალდებულებები**“ (ასე უწოდებს იგი ამ სახის ვალდებულებებს) **წინ უსწრებს** პოლიტიკურ ძალაუფლებას. ისინი პოლიტიკურ საზოგადოებაში წევრად ყოფნის ფაქტის საფუძველზე წარმოიშვება. თუმცა, მკვლევართა ნაწილი საკამათოდ მიიჩნევს ამ დაშვებას, რომლის თანახმად ვალდებულებები ცნებობრივად წინ უსწრებს ლეგიტიმურ ძალაუფლებას.

უკანასკნელ პერიოდამდე პოლიტიკურ ფილოსოფიაში პოლიტიკური ძალაუფლებისა და ლეგიტიმურობის საკითხების განხილვა ეროვნული სახელმწიფოსა და სახელმწიფოებს შორის არსებული მიმართებების ანალიზით შემოიფარგლებოდა. თუმცა, თანამედროვე სამყაროში საერთაშორისო და გლობალური ინსტიტუტები სულ უფრო მეტად ითავსებენ გლობალური მმართველობის ფუნქციას და გარკვეულ სფეროებში ანაცვლებენ კიდეც ეროვნულ სახელმწიფოებს. ზოგიერთი პოლიტიკური ფილოსოფოსი მიიჩნევს, რომ ისეთი საერთაშორისო ინსტიტუტები, როგორებიცაა მსოფლიო ბანკი და საერთაშორისო სავალუტო ფონდი, ხელისუფლებების მსგავსია, რადგან ისინი გამოსცემენ განკარგულებებს, რომელთა შესრულება-არშესრულებას მნიშვნელოვანი შედეგები მოჰყვება. გარდა ამისა, ისინი უფლებამოსილად მიიჩნევენ თავს, რომ მსგავსი ბრძანებები და განკარგულებები გამოსცენ. ასეთი ცვლილებების ფონზე ბევრი მოაზროვნე თვლის, რომ სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული მაიძულებელი ძალა და ზოგადად, სახელმწიფოს პოლიტიკური ძალაუფლება ისეთი უნიკალური არაა, როგორც ეს ადრე მიიჩნეოდა. ეს აჩენს შეკითხვებს, თუ რა შეიძლება მივიჩნიოთ ლეგიტიმური ძალაუფლების განხორციელების „ადგილად“. ეს ადგილი მხოლოდ ეროვნულ სახელმწიფოს ეკუთვნის, თუ მისი დაკავება გლობალური მმართველობის ინსტიტუტებსაც შეუძლიათ?

ლეგიტიმურობის სახელმწიფოზე ორიენტირებული მიდგომის პარალელურად სულ უფრო და უფრო მძლავრად ვითარდებოდა ალტერნატიული მიდგომა, რომელიც ლეგიტიმურობის პრობლემის გააზრებას საერთაშორისო, გლობალურ კონტექსტში ცდილობს. გლობალურ ქრილში ლეგიტიმურობის ერთ-ერთ უმთავრეს კრიტერიუმად და „სასინჯ ქვად“ დასავლურ პოლიტიკურ ფილოსოფიაში **ადამიანის უფლებები** მიიჩნევა. ადამიანის უფლებები სულ უფრო მეტად ადგენენ დამავალდებულებელ სტანდარტებს როგორც ეროვნულ დონეზე, ასევე, საერთაშორისო ურთიერთობების ქრილში და გლობალური მმართველობის დონეზე. შესაბამისად, მომდევნო თემა სწორედ ამ საკითხის განხილვას მიეძღვნება.

საკვანძო ცნებები და პიროვნებები

მორალური უფლება

მორალური ვალდებულება

ძალა (power)

ძალაუფლება (authority)

პოლიტიკური ძალაუფლება

დე ფაქტო ძალაუფლება

დე იურე (ლეგიტიმური) ძალაუფლება

ანარქისტული პერსპექტივა ძალაუფლების შესახებ

საზოგადოებრივი ხელშეკრულების (სოციალური კონტრაქტის) პერსპექტივა ძალაუფლების შესახებ

ფარული თანხმობა (tacit consent)

ჰიპოთეტური თანხმობა

კონსეკვენციალისტური პერსპექტივა ძალაუფლების შესახებ

შინაგანი მორჩილება (obedience)

გარეგნული მორჩილება (compliance)

„წესების დაცვით თამაშის“ (fair-play account) პერსპექტივა ძალაუფლების შესახებ

შესუსტებული ძალაუფლება (deflated authority)

მოქმედების მოტივი (reason for action)

ჩამანაცვლებელი თეზისი (pre-emptive thesis)

დამოკიდებულების თეზისი (dependence thesis)

ჩვეულებრივი დასაბუთების თეზისი (normal justification thesis)

„მომსახურების კონცეფცია“ (service conception) ძალაუფლების შესახებ

მაიძულებელი პოლიტიკური ძალა (coercive political power)

საჯარო გონება (public reason)

ასოციაციური ვალდებულებები

რობერტ თალისი

იოზეფ რაზი

იმანუელ კანტი

ჯონ როულსი

პლატონი

რონალდ დვორკინი

შეკითხვები და დავალებები

სიტყვა „ძალაუფლების“ (authority) რა მნიშვნელობებს განიხილავს თალისი? რა განსხვავება და საერთოა მათ შორის?

როგორ გესმით მორალური უფლებისა და მორალური ვალდებულების ცნებები?

რა განსხვავებაა ძალასა და ძალაუფლებას შორის?

რა თავისებურებები ახასიათებს პოლიტიკურ ძალაუფლებას? რა განსხვავებაა პოლიტიკურ ძალასა და პოლიტიკურ ძალაუფლებას შორის? დე ფაქტო და დე იურე (ლეგიტიმურ) ძალაუფლებას შორის?

თალისის მიხედვით, როდის ფლობენ სახელმწიფოები დე იურე ძალაუფლებას?

როგორია ანარქისტული პერსპექტივა პოლიტიკური ძალაუფლების შესახებ?

რას ამტკიცებს საზოგადოებრივი ხელშეკრულების პერსპექტივა ძალაუფლების შესახებ?

როგორ აკრიტიკებს თალისი საზოგადოებრივი ხელშეკრულების პერსპექტივას, კერძოდ, თანხმობის, ფარული და ჰიპოთეტური თანხმობის ცნებებს? ეთანხმებით მის კრიტიკას, თუ არა?

როგორია კონსეკვენციალისტური პერსპექტივა ძალაუფლების შესახებ? როგორ აკრიტიკებს თალისი კონსეკვენციალიზმს?

რას გულისხმობს თალისის მიერ განვითარებული „ნესების დაცვით თამაშის“ მიდგომა? რა პრობლემებს ხედავს იგი ამ მიდგომაში?

რა არგუმენტებით უპირისპირდება თალისი ანარქისტულ პოზიციას პოლიტიკური ძალაუფლების შესახებ?

რას გულისხმობს „შესუსტებული ძალაუფლების“ ცნება? ეთანხმებით თუ არა ამ ცნების კრიტიკას, რომელიც ტექსტშია მოცემული?

როგორ ახასიათებს რაზი ლეგიტიმურ ძალაუფლებას? ჩამოაყალიბეთ და ახსენით ჩამანაცვლებელი, დამოკიდებულების და ჩვეულებრივი დასაბუთების თეზისები.

რას გულისხმობს ძალაუფლების შესახებ მომსახურების კონცეფცია?

რა განსხვავებაა ძალაუფლების შესახებ რაზის პოზიციასა და კანტისა და როულსის მიდგომებს შორის? დაახასიათეთ კანტისა და როულსის პოზიციები.

რა თავისებურება ახასიათებს დვორკინის მიდგომას ძალაუფლების შესახებ?

რა გამოწვევებს უქმნის გლობალური პროცესები ძალაუფლების ცნების ტრადიციულ გაგებას? რამდენად შეგვიძლია ვისაუბროთ საერთაშორისო სამთავრობო ორგანიზაციების პოლიტიკური ლეგიტიმურობის შესახებ?

დავალება 1: შექმენით ჯგუფები და მოაწყვეთ პოლიტიკური ძალაუფლების შესახებ დისკუსია „ანარქისტების“, საზოგადოებრივი ხელშეკრულების, კონსეკვენციალისტების და სხვა მიდგომების მომხრეებს შორის. ალტერნატივა: შეადგინეთ მოკლე დიალოგი – ა).

ანარქისტსა და პოლიტიკური ძალაუფლების მომხრეს; ბ). კონსეკვენციალისტსა და ანარქისტს; გ). საზოგადოებრივი ხელშეკრულების მომხრესა და ანარქისტს; დ). თალისის მიდგომის მომხრესა და ანარქისტს შორის. შეგიძლიათ, გამოიყენოთ სხვა კომბინაციებიც.

დავლება 2: მოაწყვეთ დისკუსია შემდეგი შეკითხვის ირგვლივ: „სად არის პოლიტიკური ლეგიტიმურობის წყარო: (ა). სახელმწიფოში, (ბ). მის მიღმა, თუ (გ). როგორც (ა)-ში, ასევე, (ბ)-ში?“ განიხილეთ ევროკავშირის, როგორც მთლიანის და მისი წევრი სახელმწიფოების პოლიტიკური ლეგიტიმურობის საკითხი.

დავლება 3: ონლაინ სამეცნიერო ბაზებში მოიძიეთ სტატიები ერთ-ერთი მიდგომის შესახებ: ანარქიზმი, კონსეკვენციალიზმი, საზოგადოებრივი ხელშეკრულება, თალისის პერსპექტივა, იოზეფ რაზი, რონალდ დვორკინი, კანტი, როუსი.

დავლება 4: წაიკითხეთ პლატონის დიალოგი „კრიტონი“ და იფიქრეთ, რამდენად შეიძლება ვიმსჯელოთ პოლიტიკური ძალაუფლების შესახებ ვალდებულების ცნების ქრილში (დვორკინის მიდგომა).

რეკომენდებული ტექსტები

პლატონი, „კრიტონი“, წიგნი: პლატონი, „ადრეული დიალოგები“, წიგნი 2, თბილისი: ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, 2013 წ. – აღნიშნულ დიალოგში, რომელიც სოკრატეს ათენელი მეგობრის სახელს ატარებს (დიალოგის თანახმად, კრიტონმა მოისყიდა საპატიმროს მცველები, თუმცა სოკრატემ ათენიდან გაქცევაზე უარი თქვა), განხილვის საგანია კანონები და ის, თუ რატომ უნდა ვემორჩილებოდეთ მათ.

ჰანა არენდტი, „რა არის ხელისუფლება?“, თარგმნა გ. ხუროშვილმა, თბილისი: „ნეკერი“, 2015 წ. – ძალაუფლების შესახებ ისტორიული პერსპექტივისთვის ცნობილი ქალი ფილოსოფოსის ჰანა არენდტის (1906-1975 წწ.) ეს ნაშრომი ერთობ საინტერესოა. „ძალაუფლების“ და „ხელისუფლების“ ურთიერთმიმართების შესახებ იხ. ზემოთ შენიშვნა 2.

George Klosko, *Why Should We Obey the Law?* Cambridge: Polity Press, 2019. – ამ მცირე ნაშრომში ამერიკელი პოლიტიკური ფილოსოფოსი ჯორჯ კლოსკოუ ძალაუფლების შესახებ თანამედროვე პერსპექტივებს განიხილავს.

Joseph Raz, *The Morality of Freedom*, Oxford: Oxford University Press, 1988. – თავის ნაშრომში „თავისუფლების მორალურობა“ იოზეფ რაზი ძალაუფლების შესახებ საკუთარ მიდგომას ავითარებს. სწორედ აქ აყალიბებს იგი ჩამანაცვლებელ, დამოკიდებულებისა და ჩვეულებრივი დასაბუთების თეზისებს. რთული ნაშრომია და დამწყებთათვის, დიდი ალბათობით, ადვილი არ იქნება მისი წაკითხვა, თუმცა, სულ მცირე, გარკვეული გვერდებისთვის თვალის გადავლება ნამდვილად ღირს.

Ronald Dworkin, *Law's Empire*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1986. – ასოციაციური ვალდებულებების ცნების განხილვა დვორკინის აღნიშნულ ნაშრომში 195-ე

გვერდიდან იწყება. რაც შეეხება თავად ნაშრომს, ის სამართლის ფილოსოფიის საკვანძო საკითხებს ეხება.

Allen Buchanan and Robert O. Keohane. “The Legitimacy of Global Governance Institutions.” *Ethics & International Affairs*, vol. 20, no. 4, 2006, გვ. 405–437. – აღნიშნულ სტატიაში ავტორები გლობალური ინსტიტუტების პოლიტიკური ლეგიტიმურობის საკითხს განიხილავენ.

Peter Singer, *Democracy and Disobedience*, Oxford: Oxford University Press, 1974. – ცნობილი სააზროვნო ექსპერიმენტის ავტორი (იხ. თემა „გლობალური სამართლიანობა“) თავის ნაშრომში „დემოკრატია და დაუმორჩილებლობა“ დემოკრატიული ხელისუფლებისა და მორჩილება-დაუმორჩილებლობის საკითხებს აანალიზებს.

Michael Huemer, *The Problem of Political Authority: An Examination of the Right to Coerce and the Duty to Obey*, Palgrave Macmillan, 2013. – თანამედროვე ანარქისტული პერსპექტივა პოლიტიკური ძალაუფლების შესახებ.

ინტერნეტ-რესურსები

Tom Christiano, "Authority", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/sum2020/entries/authority/> – ამერიკელი პოლიტიკური ფილოსოფოსის ტომ ქრისტიანოს სტატია ძალაუფლების შესახებ სტენფორდის ფილოსოფიურ ენციკლოპედიაში.

Fabienne Peter, "Political Legitimacy", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2017 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/legitimacy/> – სტატია პოლიტიკური ლეგიტიმურობის შესახებ სტენფორდის ფილოსოფიურ ენციკლოპედიაში. როგორც ნახავთ, ფაბიენ პეტერისა და ტომ ქრისტიანოს სტატიები, ასე ვთქვათ, ერთმანეთს კვეთენ, რადგან ძალაუფლების, ლეგიტიმურობისა და პოლიტიკური ვალდებულებების საკითხები მჭიდრო კავშირშია ერთმანეთთან.

ჰენრი დევიდ თორო, „სამოქალაქო დაუმორჩილებლობა“ – <http://arilimag.ge/> – ამერიკელი მწერლისა და ფილოსოფოსის ჰენრი დევიდ თოროს (1817-1862 წწ.) ამ მნიშვნელოვანი სტატიის შემოკლებული თარგმანის ნაკითხვა ჟურნალ „არილის“ ვებ-გვერდზე შეგიძლიათ.